

KÖPEK VE DİĞER BAZI HAYVANLARIN ÖLDÜRÜLMESİNE CEVAZ VEREN HADİSLERİN DEĞERLENDİRMESİ

Harun Reşit DEMİREL*

Özet

Kur'ân-ı Kerim'de canlı ve cansız birçok varlığın ismi zikredilmiştir. Bu varlıklar arasında bir takım hayvanların isimleri önemine binaen bir veya daha fazla zikredilmektedir. Hatta bazı surelerin isimleri inek, arı v.b. hayvan isimleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sureler isimlerini içerdikleri konulardan almaktadırlar.

Çalışmamız; hadislerde köpek ve köpekle birlikte öldürülebilen bazı hayvanlardır. Önce hadislerde öldürülmesine cevaz verilen hayvanların Kur'an-ı Kerim'de varlığı araştırılacak eğer varsa Kur'ân-ı Kerim'in konuya yaklaşımı incelenecektir. Daha sonra Hadis Edebiyatında ilgili hayvanlar araştırılıp hadislerde nasıl yer aldığı ve nasıl değerlendirildiği incelenerek bir sonuca gidilecektir. Çalışmamızı *Kütüb-i Sitte* hadisleriyle sınırlandırmakla beraber zaman zaman *Hadis Edebiyatı*'nın diğer eserlerine de gerekli görüldüğünde bakmaya çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: Hadis, Hayvan, Köpek, Sahih.

A Study On The Hadiths Which Regard The Dogs And Some Other Animals As Permissible To Be Killed

Abstract

Lots of living or lifeless existences are mentioned in the Qoran. Some of them are mentioned more than twice and some of the names of the surahs of Qoran are animal names, like cow, bee etc. These surahs have been named like this because of their contents.

The focus of our study is on the idea that some animals could be killed like dogs and the other animals. First the approach of the Qoran towards animals which are regarded to be killed according to hadiths will be studied. Then the situations of these animals in hadith literature will be studied. Although the study is limited with six books of hadith, other books of hadith will be used if necessary.

Key words: Hadith, , animal, dog, autentic/sahih

YÖNTEM VE METOT

Konumuz; hadislerde köpek ve köpekle birlikte öldürülebilien bazı hayvanlardır. Önce hadislerde öldürülmesine cevaz verilen hayvanların Kur'an-ı Kerim'de varlığı araştırılacak eğer varsa Kur'an-ı Kerim'in konuya yaklaşımı incelenecektir. Daha sonra Hadis Edebiyatında ilgili hayvanlar araştırılıp, hadislerde nasıl yer aldığı ve nasıl değerlendirildiği incelenerek bir sonuca gidilecektir. Çalışmamızı *Kütüb-i Sitte* hadisleriyle sınırlandırmakla beraber zaman zaman *Hadis Edebiyatı*'nın diğer eserlerine de gerekli görüldüğünde bakmaya çalışacağız. Bu eserlerde yer alan hadisleri belli bir metoda göre tasnif edip senet ve metin tenkidinden sonra değerlendirmeye gideceğiz. Çalışmamız esnasında ayrıca *Kütüb-i Sitte*'nin şerhlerine de müracaat ederek selevin bu konudaki görüşlerini aktaracağız. Yeri geldikçe büyük kolaylıklar sunan *el-Mektebetu's-Şâmile* ve benzeri CD'lerden de yararlanacağız.

GİRİŞ

Çalışmamız isminden de anlaşıldığı gibi dinen öldürülmesine izin verilen bazı hayvan ve haşereler hakkındadır. Yaptığımız araştırmalar neticesinde müstakil olarak bu anlamda bir çalışmanın yapılmadığıdır. Biz de bundan hareketle hem gündelik hayatta hem de hac ibadeti esnasında ihramlı iken öldürülmesinde sakınca olmayan bu hayvanların tespit edilerek evrensel bir din olan İslam'ın konuya bakış açısını değerlendirmeye çalıştık. Zira günümüzde hayvan hakları sıkça üzerinde durulan bir konu olmaya başlamıştır.

Çalışmamız hadis eksenli olmakla birlikte, konumuza hadislerde öldürülmesine izin verilen hayvanların özellikle Kur'an-ı Kerim'de nasıl kullanıldığına yer verecek başladık.

Kur'an-ı Kerim'de canlı ve cansız birçok varlığın ismi zikredilmiştir. Bu varlıklar arasında bir takım hayvanların isimleri önemine binaen bir veya daha fazla zikredilmektedir. Hatta bazı surelerin isimleri inek, arı v.b. hayvan isimleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sureler isimlerini içerdikleri konulardan almaktadırlar.

Kur'an-ı Kerim'de dikkat çeken hususlardan birisi de hayvanlar hakkında "ümme/topluluk" ifadesinin kullanılmasıdır. Bu hususta Allah (c.c.) şöyle buyurmaktadır: "Yeryüzünde yürüyen hiçbir hayvan ve iki kanadıyla uçan hiçbir kuş yoktur ki, onlar sizin gibi bir ümme olmasınlar. Biz Kitab'ta hiçbir şeyi eksik bırakmamışıdır. Sonra onlar Rablerinin huzuruna toplanacaktır."¹

Sözlükte "ümme" kelimesinin çoğulu "ümm" olarak gelir. Bu ifade öncelikle

* Doç.Dr.,Aksaray Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi, Hadis Ana Bilim Dalı, demirelhrsit@hotmail.com.

¹ Enam, 6/38.

ortak vasıfları olan veyahut özellikleri bulunan canlı varlıklar topluluğunu gösterir. Bu anlamda olunca ümmet kelimesi; “toplum”, “millet”, “cins”, “nesil” ve bunun gibi anlamlara gelir. Böyle bir topluluk kendisini meydana getiren elemanlara hayat bahşedilmiş olduğu temel gerçeği ile tavsif edildiğinden, ümmet kelimesi bazen Allah’ın mahlûkatı anlamına gelir. Bu şekilde düşünüldüğünde ayette yer alan hayvanları Allah’ın yarattığı canlılar anlamında düşünülebileceği gibi “toplum” anlamı verilerek hayvanlarında kendi aralarında birer topluluk oluşturan varlıklar gibi de anlaşılabilir. Her iki durumda da hayvanların kendi aralarında canlılar dünyasının bir alt kümesi olan hayvanlar âlemini oluşturduğu şüphesizdir.

Bu bilgilerden sonra konumuzla alakalı hayvanların Kur’ân-ı Kerîm’de ki kullanılış şekillerine geçebiliriz. Konumuzla ilgili hayvanları incelerken çevremizde daha fazla yer aldığı için konuya önce köpekle başlamak istiyoruz.

I-HADİSLERDE ÖLDÜRÜLMESİNE CEVAZ VERİLEN HAYVANLARIN KUR’ÂN-I KERÎM’DE KULLANILIŞ ŞEKİLLERİ

A-KÖPEK

Köpek (*Canis lupus familiaris*); köpekgiller (Canidae) familyasına mensup, görünüş ve büyüklükleri farklı 400’den fazla ırkı olan, etçil, memeli bir hayvan. Boz kurdun (*C. lupus*) alt türlerinden biri olan köpek, tilki ve çakallarla da akrabadır. Kedilerle birlikte dünyanın en geniş coğrafyaya yayılan ve en çok beslenen iki evcil hayvanından biridir. 2001 yılı tahminlerine göre dünyada 400 milyondan fazla köpek vardır.

Köpekler 12 bin yıldan daha uzun bir süreden beri insanoğlunun av partneri, koruyucusu ve arkadaşı olagelmıştır. Değişik ihtiyaçlara göre farklı köpek türlerinin evrimleşmesinde insanoğlunun önemli rolü olmuştur. İlk köpekler keskin görme ve koku duyusuna sahip avcı köpekleriydi. İnsanlar, ilk tanışmalarından bu yana köpeklerin çeşitli yararlı özelliklerini genetik mühendisliğin en ilkel formlarıyla ön plana çıkartmış ve farklı köpek türlerinin ortaya çıkmasını sağlamışlardır. Örneğin 7-9 bin yıl önce çiftlik hayvanları evcilleştirildiğinde köpekler çobanlık da yapmaya başladılar ve bu yönde yapay seçilime uğradılar.

Bu bilgilerden sonra Kur’ân-ı Kerîm’de köpek isminin geçtiği ayetlere bakabiliriz. Kur’ân-ı Kerîm’de köpek/kelb ile alakalı üç ayet bulunmaktadır. Bunların ilkinde Allah (c.c.) “*Uykuda oldukları halde sen onları uyur sanırsın. Biz onları sağa sola çeviriyorduk. Köpekleri de mağaranın girişindeki iki kolunu uzatmış (yatmakta idi). Onları görseydin, mutlaka onlardan yüz çevirip kaçardın ve gördüklerin yüzünden için korkuyla dolardı.*”² buyurarak, köpeğin mağaradaki uyuyanlarla birlikte yatış şekli bahsetmektedir. “*Köpekleri de ön ayaklarını uzatıp yatmıştı.*”

---

² Kehf, 18/18.

ayetini tefsir ederken; İbn Abbâs ve Ka'bu'l-Ahbar, köpeğin onlarla birlikte olması hakkında bilgi verirlerken, Ubeyd b. Umeyr de köpeğin cinsinden bahsederek onun av köpeği olduğunu söyler.³

Kur'ân-ı Kerîm'de yer alan diğer ayet ise şu şekildedir. *“Dileseydik elbette onu bu ayetler sayesinde yükseltirdik. Fakat o dünyaya saplandı ve hevesinin peşine düştü. Onun durumu tıpkı köpeğin durumuna benzer. Üstüne varsan dilini çıkarıp solur. İşte ayetlerimizi yalanlayan kavmin durumu böyledir. Kıssayı anlat, belki düşünürler.”* ⁴ Leys, (179/795) köpeğin neden dil sarkıttığına dair bilgi verdikten sonra: “ .... Binaenaleyh Allah bir kimseye ilmi ve dini nasib ettiği halde o kalkıp dünyaya meyleder ve dünyaya bağlanıp kalırsa hayvanların en adisine yani dili sarkmış köpeğe benzemiş olur.”⁵ şeklinde tefsir ederken, Elmalılı da “Ayetteki kıssadan maksat herhangi bir şahsın tarifi değil, onun halini dile getirmektir. Mademki o heva ve hevesine uydu, dinden çıktı ve insanlık bakımından alçaldı, işte artık onun temsili bir köpek temsili gibidir. Sen onu sevk etsen de kehler, bıraksan da kehler yani onu yorsan da dilini çıkarıp solur, kendi haline bıraksan da dilini çıkarıp solur. Hiçbir zaman ıstıraptan, acıdan kurtulmaz. Köpeğin en aşağılık hali de başka hiçbir hayvanda bulunmayan bu soluyuştur. İşte o kimsenin halindeki düşüş, köpeğin mesel olmuş bu aşağılık hali gibidir. Yani alçalmanın en son kertesidir.” diyerek kişinin halini tasvir ediyor.”⁶ şeklinde yorumlar.

Görüldüğü gibi birinci ayette köpeğin fizyolojik halinden bahsetmiş, diğerinde ise köpeğe teşbihte bulunulmuştur. Hadislerde köpeğe benzetmeyle alakalı birçok haber vardır.

B-KARGA

Kargagiller (Corvidae) familyasından *Corvus* cinsini oluşturan, iri yapılı, düz gagalı, pençeli, tüyleri çoğunlukla siyah, yüksek ve rahatsız edici sesli kuş türlerinin ortak adı. Daha büyük ve genellikle leş yiyici olanlarına *karakarga* veya *kuzgun* denir. Kuzgun Osmanlı Türkçesinde *kelâg* (Farsça: کلاغ) olarak adlandırılır.⁷ Arapça'da العُراب denir ve غراب kelimesinden gelir, dilimizde kargaya verilen isimdir. Kelimenin çoğulu غُرَبٌ أَعْرَبٌ أَعْرَبٌ غُرَبَانٌ غُرَبٌ şeklinde gelir.

Kur'ân-ı Kerîm'de karga ismi bir yerde geçmektedir. Allah (c.c.): *“Derken Allah, kardeşinin cesedini nasıl gömeceğini ona göstermek için yeri eşeleyen bir karga gönderdi. (Katil kardeş) “Yazıklar olsun bana! Şu karga kadar da olamadım mı ki,*

³ Fahrüddin er-Râzî, Ebu Abdillâh Muhammed b. Ömer b. el-Hasen b. el-Hüseyn et-Teymî, et-Tefsiru'l-Kebîr/ Mefatihü'l-Gayb, Beyrût, 1420, III. bsk., 21/444.

⁴ Araf, 7/176.

⁵ Fahrüddin er-Razî, et-Tefsiru'l-Kebîr, 15/57; krş: Âlûsî, Ebu'l-Fadl Şihâbuddin es-Seyyid Mahmûd, Rûhul-Meânî fi Tefsiri'l-Kur'an'i-Azîm ve's-Seb'i'l-Mesânî, Beyrût, 1985, IV. bsk., ,6/441.

⁶ Elmalılı Hamdi Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, İst., 1979, 4/2335.

⁷ Vikipedi, ilgili made.

kardeşimin cesedini gömeyim” dedi ve ettiğine yananlardan oldu.”⁸ buyurmaktadır.

Ebû Müslim, ilgili ayeti; “Kargaların âdeti eşyayı gömmektir. İşte böyle bir karga gelip bir şeyi toprağa gömdü. Kabil de bunu kargadan öğrendi.”⁹ yorumlarken, Mücahid de: “Allah iki karga gönderdi. Birisi diğerini öldürünceye kadar boğuştu. Sonra katil karga, öldürdüğü karga için bir çukur eşerek onu gömdü.”¹⁰ şeklinde tefsir eder.

Görüldüğü gibi bu açıklamalar, Allah, kargayı insanoğluna, ilk defa bir insan cesedinin nasıl gömüleceğini göstererek ona örneklik teşkil ettirmektedir. Karga yeri eşeleyerek ona kardeşinin ayıbını, yani ortada görünmesi çirkin bir hal alan cesedini nasıl örteceğini öğretmekteydi.¹¹

C-YILAN

Yılanlar (Latince: *Serpentes*), Pullular (*Squamata*) takımına ait uzun, ayaksız etçil sürüngenlerdir. Yılanlar Antarktika ve çoğu ada dışında dünyanın her yerinde bulunur. 456 cins ve 2900’ün üzerinde türü kapsayan tanımlanmış on beş familyası bulunmaktadır. Büyüklük aralığı 10 cm uzunluğundaki küçük *Lepotyphlops carlae* türünden 7.6 metre uzunluğa erişebilen pitonlar ve anakondalara kadar değişiklik gösterir. Son keşfedilen Titanoboa cinsinin fosili 15 metre uzunluğundaydı. Çoğu yılan zehirsizdir ve zehirli yılanlar da zehirlerini öncelikli olarak savunma amacıyla çok avı kontrol altına almak ve öldürmek için kullanırlar. Bazıları insanlarda acılı yaralanmalara ve ölüme sebep olabilecek denli güçlü zehire sahiptirler.¹²

Kur’ân-ı Kerim’de bahsedilen bir başka hayvan da yılanıdır. Hakkında Kur’ân-ı Kerim’de değişik yerlerde bahsedilmektedir. Özellikle o, Mûsa’nın (a.s.) Firavunla olan münasebetlerinde ön plana çıkmaktadır. Bununla alakalı bazı ayetler şunlardır: Mûsa (a.s.)’a peygamberlik mucizesi verilmekle alakalı olan bu ayette şöyle buyrulmaktadır:

“Ve asanı at!” denildi. Mûsâ (attığı) asayı yılan gibi debrenir görünce, dönüp arkasına bakmadan kaçtı. “Ey Mûsa! Beri gel, korkma. Çünkü sen emniyette olanlardansın.” (buyuruldu)¹³

Mûsa (a.s.), Firavunla olan konuşmasında kendisinden mucize istemesi üzerine Mûsa (a.s.) asasını yere attı. Kur’an’da bu olay şöyle anlatılmaktadır: “Bunun

⁸ Maide, 5/31.

⁹ Razî, et-Tefsiru’l-Kebîr, 11/209.

¹⁰ Sâbûnî Muhammed Ali, Safvetu’t-Tefasir, İst., trh., , 1/339.

¹¹ Elmalılı Hamdi Yazır, Hak Dini, 3/1656.

¹² Vikipedi, ilgili mad.

¹³ Kasas, 28/31.

üzerine Mûsa asasını yere attı. O hemen apaçık bir yılan oluverdi”¹⁴

Bunun bir benzeri ayette yılan yine, “*Bunun üzerine Mûsa asasını atıverdi: bir de ne görsünler, asa apaçık yılan (oluvermiş)!*”¹⁵, şeklinde anlatılmaktadır.

Görüldüğü gibi yılan, bu ayetlerde kendisinden korkulan bir varlık olarak ortaya çıkmaktadır. Zaten yılan insanların her zaman kendisinden çekindiği bir hayvandır.

D-ARI

Arı, zar kanatlılar takımına ait Apoidea familyasını oluşturan tüm böcek türlerine verilen isimdir.¹⁶

Kur’ân-ı Kerim’de konumuzla alakalı ismi geçen bir başka hayvan da arı’dır. “*Rabbin bal arısına şöyle ilham etti: dağlardan, ağaçlardan ve insanın yaptıkları çardaklardan (kovanlardan) kendin evler edin.*”¹⁷

Müfessirler bal arısı hakkındaki “... *dağlardan, ağaçlardan ve insanın yaptıkları çardaklardan (kovanlardan) kendin evler edin.*” ifadesinden dolayı akıllı birer varlık olduğunu iddia ederlerken diğer gurup da bundan kastın, Allah tarafından onlarda bu halleri gerektiren birtakım karakter ve huylarla yaratılmış *olduğunu söylemektedirler.¹⁸

Elmalılı da arıya vahyedilmesinden maksadın “... Bundan dolayı arıya vahyin manası ona, o ruh ve fitratı vermek ve açık bir vasıta olmaksızın gizli bir şekilde terbiye ederek ona, o duygu ve sanatı kesin bir mükemmellekle öğretip belletmek demektir.”¹⁹ şeklinde görüş beyan eder. Ayetin devamında bahsedilen bitki özsu-larının arının gövdesinde bala dönüşmesi ise “sünnetullahın” tabiattaki çarpıcı tezahürlerinden birini teşkil etmektedir.²⁰

II- HADİSLERDE ÖLDÜRÜLMESİNE CEVAZ VERİLEN HAYVANLAR

Konumuza mesnet teşkil eden hadis şöyledir: Âişe (ra)’ dedi ki: “*Hayvanlardan beş tanesi vardır ki hepsi fasıktırlar. Harem sınırlarında veya haricinde öldürünüz. Bunlar: “Saldırgan köpek, karga, çaylak, akrep ve fare’dir.*”²¹

Ancak burada zikredilen isimlerin dışındaki hayvan isimlerine dair rivayetleri de yeri geldikçe takdim edeceğiz. Hayvan sayısı ile alakalı olarak Aynî

¹⁴ Araf, 7/107.

¹⁵ Şuera, 26/32.

¹⁶ Vikipedi, ilgili mad.

¹⁷ Nahl, 16/68.

¹⁸ Razi, et-Tefsiru'l-Kebîr, 20/69.

¹⁹ Elmalılı, Hak Dini, 5/3109.

²⁰ Muhammed Esed, Kuran Mesajı –meal-tefsir-, (çev: Cahit Koytak-Ahmet Ertürk), İst., 1999, II/543

²¹ Nesâî, Menâsiku'l-Hac, bab(88), no:2837, 2838, V, 190 (Her ikisi de İbn Ömer’den)

(855/1451): “Hadiste zikredilen hayvanların beş ile sınırlandırılması her ne kadar verilen hükmü bu beş hayvanla sınırlandırır da çoğunluğa göre bu delil değildir. Bu itibarla Peygamber (s.a.v.)’in önceleri böyle söylemişken daha sonra bu beş hayvana başka hayvanları da dâhil etmesi muhtemeldir.”²² diyerek farklı isimlemelere dikkat çekmektedir.

Nitekim Peygamber (s.a.v.) kertenkele hakkında: “fasıkcık” buyurarak onun da fasık olduğuna işaret etmiştir ki bu da Aynî’nin ifadesini destekler mahiyettedir. Konumuzla ilgili hadislerin bazılarında yer alan الدَّوَابِّ دَابَّةٌ , الدَّوَابِّ kelimesinin çoğuludur. Bütün hayvanları kapsar. Ancak bazı âlimler bu ifadeden kuşları muaf tutmuşlardır. Zira Allah (c.c.): (وَمَا مِنْ دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا طَائِرٍ يَطِيرُ بِجَنَاحَيْهِ) buyurmaktadır. Ancak hadiste dabbe kelimesi altında karganın zikredilmesi onun da dabbe kelimesi altına girdiğine delildir. Zaten Allah (c.c.) “ وَمَا مِنْ دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ إِلَّا عَلَى اللَّهِ رِزْقُهَا ” ve “ وَكَأَيِّنْ مِنْ دَابَّةٍ لَا تَحْمِلُ رِزْقَهَا ” buyurmaktadır. Yine Buharî’nin (256/870) “bedu’l-halk” babında zikrettiği “ وَخَلَقَ الدَّوَابَّ يَوْمَ الْخَمِيسِ /Allah, hayvanları Perşembe günü yarattı.” hadisi de buna delildir.²³

Rivayette yer alan hayvanları incelemeye başlamadan önce rivayetlerde yer alan fasık kelimesi üzerinde durmamız gerekmektedir. f-s-k fiilinde türeyen fasık ve fisk “çıkma” anlamına gelmektedir. Fâsık kelimesi insanlar hakkında dini bir terim olarak kullanıldığında “ilahî emirlerin dışına çıkan, büyük günah işleyen veya küçük günahlara devam eden kişi” için kullanılır. Kur’ân-ı Kerîm’de “fısk” ve müş-takları çok kullanılmaktadır. Biz birkaç tanesine temas edeceğiz. İblis hakkındaki kullanımında Allah (c.c.): “*Rabbinin emrine fasıklık yaptı.*”²⁴ buyurmaktadır. İblis’in Âdem’e (a.s.) secdeden kaçınması konusunda dile getirilen bu ifade İblis’in, “Alah’ın emrinden çıkış, uzaklaşma” anlamına geldiği görülmektedir.

Bir başka yerde ise fisk kelimesinin ism-i faili şeklinde “*Ey İnsanlar! Size fasık bir adam haber getirirse onun doğruluğunu araştırın. Yoksa bilmeyerek bir topluluğa karşı kötülük edersiniz de sonra yaptığınıza pişman olursunuz.*”²⁵ gelerek “asılsız haber getiren” kişi hakkında kullanılmaktadır. Hayvanlar hakkında kullanımı ise “yerdeki oyuğundan dışarı çıkmak” anlamına kullanılmaktadır.

“Fasık” ifadesi, hadiste yer alan bütün hayvanların sıfatı olduğu gibi, *يُقْتَلْنَ*/öldürünüz ifadesi de hadiste yer alan bütün hayvanları kapsamaktadır. Bu

²² Aynî, Umde, 10/179.

²³ İbn Hacer el-Askalanî, Şerefuddin Ebu’l-Fadl Ahmed b. Ali, Fethu’l-Bârî Şerh Sahihî’l-Buharî, Beyrût, trh., 6/47.

²⁴ Kehf, 50; Kur’ân-ı Kerîm’de fisk ve türevleri için bkz: Muhammed Fuad Abdülbâkî, el-Mu’cemu’l-Müfehres li-Elfâzi’l-Kur’ani’l-Hakîm, Beyrût, trh., s.519-20.

²⁵ Hucurat, 27/6.

ibare Buharî'nin Bedu'l-halk bölümünde Ma'mer'in (152/778) rivayetinde “خَمْسٌ” ve Müslim'in (261/875) rivayetinde ise “كُلُّهَا فَوَاسِقٌ” şeklinde gelmektedir.

Nevevî (676/1277), hadis; “خَمْسٌ فَوَاسِقٌ” şeklinde beş harfine izafet şeklinde gelmektedir, tenvin şeklinde değildir, derken İbn Dakîki'l-'lyd (702/1302) hem tenvin hem de izafetli olan iki duruma da cevaz vermiş ve ikinci durumun tercih edilmesine işaret etmiştir. İbn Dakîki'l-'lyd daha sonra konuyla ilgili olarak: Beş sayısına izafet edilerek gelen rivayet tahsis hissi vermektedir. Bu da hükümde anlayış açısından diğerlerine muhalefet etmektedir. Tenvinli olan rivayet (خَمْسٌ) mana cihetinden öldürülmesi gereken beş hayvanın vasfının fasıklık olduğunu gerekli kılmaktadır. Bu hususta düzenlenmiş olan hüküm de fıska tavsif edilen hayvanların öldürülmesini haber vermektedir. Bu isim altına fasık olan bütün hayvanlar girer, der.

Nevevî ve daha başka âlimler zikri geçen hayvanların fasıklıkla vasfedilmesinin dil bilimleri açısından doğru bir kullanım olduğunu söylerler. Fısk kelimesinin aslı zaten huruç/çıkış demektir. Yine meyva kabuğundan çıktığı zaman فَسَقَتِ الرُّطْبَةُ denmektedir.²⁶ Allah (c.c.) “أَمْرٌ رَّبِّهِ” /Rabbinin emrinden dışarı çıktı.”²⁷ buyurmaktadır. Yani buradaki fısk kelimesi “çıkış” anlamına gelmektedir. Kişi de Rabbinin taatından çıktığı için fasık denilmiştir. İbnü'l Arabî, Arapların cahiliye dönemindeki konuşmalarında ve şiirlerinde fasık kelimesini bilmediklerini zannetmektedir. Yani dini içeriği şeklinde bilmedikleridir. Mezkûr hayvanlar hakkında fıska sıfatlandırılmaları öldürülmeleri haram olan hayvanlar zümresinden çıkarılmalarıdır.

Bu hayvanların niçin fasıklıkla isimlendirildiğine dair İbnü'l-Esîr ise şu bilgileri verir: “Fasıklığın aslı istikametten sapma, sapıklık ve zulüm demektir. Bundan dolayı isyankâr kişi sapıklıkla isimlendirilmiştir. Bu hayvanların fasık olarak isimlendirilmeleri pis olmalarından dolayıdır. Harem ve Harem harici bölgelerde her halükarda öldürülebilecekleri için böyle isimlendirilmişlerdir. Farenin fasık olarak isimlendirilmesi ise insanlara zarar vermek için deliğinden çıkmasından dolayıdır.”²⁸

İbn Kuteybe (276/889) de hayvanların da fasık olabileceğini savunma sadedinde şu bilgilere yer verir: “Yılan, çıyan yırtıcı hayvanlar ve kuşlar için isyan ve taatın mevzubahis olamayacağına dair bir itikat Allah'ın peygamberine ve getirdiği kitaplara muhalif bir inançtır. Çünkü Allah-ı Tealâ bize Hz. Süleyman'dan onun hüd-

²⁶ Azimâbâdî, Avnu'l-Mabûd, 4/239 (Hattabî'den naklen)

²⁷ Kehf, 18/50.

²⁸ İbnü'l-Esîr, Ebu'l-Hasan Ali b. Ebi'l-Kerem Muhammed b. Muhammed eş-Şeybanî, en-Nihâye fi Garibi'l-Hadis ve'l-Eser, (thk. Tâhir Ahmed ez-Zâvî-Mahmud Muhammed et-Tanahî), Kahire, trh.,3/446

hüd kuşunu göremeyince: “Hüdhüdü niye yerinde göremiyorum yoksa gaiblerden mi oldu? Muhakkak surette ona şiddetli bir azab yapacağım veya boynunu keseceğim yahut da ömrünü gösterecek açık bir delil getirir.”²⁹ buyurduğunu haber vermiştir. Ayetteki açık delilden maksat açık bir özür veya kayboluşunun ve gecikmesinin sebebidir. Hz. Süleyman’ın hüdhüde ancak bir günahattan ve isyandan dolayı azab etmesi caizdir. Günaha ve isyana fusuk denir ve asi denilmesi caiz olan bir kimseye fasık demek caizdir.”³⁰

Nevevî, bu hayvanların eziyet etmeleri, ifsat etmeleri ve diğer hayvanların çoğundan ayrı bir özellik göstermelerinden dolayı fasıklıkla³¹ isimlendirildiklerini söylerken, Aynî de bunların eziyetlerine açıklık getirerek şu bilgileri verir: “Karga devenin sırtını gagalar fırsatını bulsa gözünü bile çıkarır. Ayrıca insanların yiyeceklerini de çalar. Çaylak da böyledir. Et ve civcivleri kapar. Akrep ise sokar ve sıkıntı verir. Fare yiyecekleri çalar veya ifsat eder. Elbiseleri kemirir, lambanın fitilini alıp evi ateşe verir. Saldırgan köpek insanları yaralar.”³²

Aynî, “lambanın fitilini alıp evi ateşe verir” ifadesini Câbir b. Abdullah’dan merfu olarak gelen “Yatacağınız zaman kandilleri söndürünüz. Şüphesiz ki fasıkcığın biri belki fitilini çeker de ev ahalisini yakar.” hadisine telmihte bulunur.³³

Aynî, fasıkcığın ne olduğu sorusuna ise Hâkim’in İkrime ve İbn Abbâs’tan rivayet ettiği “Bir fare geldi fitili çektir ve Peygamber (s.a.v.)’in önüne üstünde oturmakta olduğu yaygının üzerine atarak bir dirhem büyüklüğünde bir yerini yaktı. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.): “Uyuyacağınız zaman kandillerinizi söndürünüz. Şüphesiz ki şeytan bunun gibi (farenin) birisine böyle bir yol gösterir.” buyurdu.”³⁴ ifadesine telmihte bulunur.

Kur’ân-ı Kerîm’de insanlar hakkında “fısk” tabiri kullanılırken, hayvanlar hakkında kullanılmamaktadır. Ancak bu tabir, hadislerde bazı hayvanlar hakkında kullanılmaktadır.

Bazen fasık kelimesi kullanılmaksızın da hadiste zikredilen hayvanların öldürülmelerine dair değişik görüşler olmakla birlikte, öldürülmeleri hususunda herhangi bir ihtilaf söz konusu değildir.

Şimdi hadiste öldürülmesi istenen hayvanların özelliklerine geçebiliriz.

A-KÖPEK

Arapça’da كَلْبٌ يَكْلِبُ كَلْبٌ kökünden gelen كَلْب ismi, yırtıcı hayvanlara verilen

²⁹ Nemi, 21-22.

³⁰ İbn Kuteybe ed-Dineveri, Te’vilü Mühtelifi’l-Hadis, I/41.(CD)

³¹ Nevevî, Şerh-i Sahih-i Müslim, 8/114.

³² Aynî, Umde, 10/183.

³³ Buharî, Bed’u’l-Halk, bab(16), IV, 99.

³⁴ Aynî, Umde, 10/180.

genel bir isimdir.³⁵ Dişisine كَلْبَةٌ denir. Çoğulu كِلَابٌ tır.

الكلب: kendisine güvenilen veya kılıcın üst kısmı³⁶, çok yemesine rağmen doymayan³⁷ anlamına gelir. Mecazi olarak الكلب bir şeye karşı çok hırslı olana verilen isimdir.³⁸ Ayrıca kışın başlangıcı da demektir.³⁹ كلب الرُّمَان ise kişinin durumunun sıkıntılı olması⁴⁰, الكَلْبَةُ ise şiddetli soğuk veya kış anlamına gelir. Ebû Hanîfe: الكَلْبَةُ, kıtlık, yönetici veya daha başkası tarafından yapılan her türlü şiddete verilen addır⁴¹, der. كلابُ الشجر ağacın dikenleri demektir.⁴² Köpek terbiye edicisine Kellâb/ كلابٌ adı verilmektedir. Kuduz olan insana ise كلب الرجل⁴³ denir. الكَلْبَةُ, Ebû Hanîfe'den rivayet edildiğine göre "içki içilen yer"⁴⁴ demektir. Humma hastalığına da Ümmü Kelb/ام كلب adı verilir.⁴⁵ كَيْبُ الْكَلْبِ ise insan eti yemeye alışık köpeğe verilen addır.

Aa- Genel Olarak Öldürülmesine Cevaz Veren Rivayetler

Peygamberin (s.a.v.) hangi yılda köpekleri öldürtmeyi emrettiği bilenmemekle beraber, rivayetler dikkatlice incelendiği vakit bu emrin Medine'de hicri yedinci yıldan sonraya tekâbül ettiği anlaşılmaktadır. Zira köpekleri öldürmekle alakalı en önemli hadisi bize nakleden Ümmü'l-Müminin Meymûne'nin (r.a.) Rasulullah'la olan evliliği H.7. yılda vuku bulmuştur. Olay da bizzat kendi odasında cereyan etmiştir. Bu konuda gelen önemli bir rivayet şöyledir: Ümmü'l-müminin Meymûne (r.a.) rivayet etmektedir: Peygamber (s.a.v.): "Cibrîl (a.s.) geceleyin Peygamber (s.a.v.) ile buluşmak için söz vermiş ama henüz gelmemişti. Bu esnada sedirin altından bir köpek çıktı. Peygamber (s.a.v.), -Evden- çıkartılmasını emretti ve köpek çıkartıldı. Köpek çıktıktan sonra Peygamber (s.a.v.) eline su alarak köpeğin bulunduğu yere serpti. Cibrîl'le (a.s.) karşılaşmalarında Cibrîl (a.s.), Ona hitaben: "Biz köpek ve resim olan eve girmeyiz."⁴⁶ dedi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.) köpek-

³⁵ İbn Manzûr, Muhammed b. Mukerrem b. Manzûr el-Afrikî el-Mısırî, Lisâanu'l-Arab, 1993, Beyrût,II. Bsk., 1/721.

³⁶ Zebidî Muhammed b. Muhammed b. Abdirezzak el-Hüseynî Ebu'l-Fayd el-Mürtedâ, Tâcu'l-Arûs min Cevâhiri'l-Kâmûs, 1/920.

³⁷ ez-Zebidî, a.g.e., 1/920.

³⁸ ez-Zebidî, a.g.e., 1/920.

³⁹ ez-Zebidî, a.g.e., 1/920.

⁴⁰ İbn Manzûr, Lisâanu'l-Arab, 12/135.

⁴¹ İbn Manzûr, a.g.e., 12/135.

⁴² İbn Manzûr, a.g.e., 12/136, krş: ez-Zebidî, Tâcu'l-Arûs,1/926.

⁴³ İbn Manzûr, a.g.e., 12/135; krş: ez-Zebidî, a.g.e., 1/920.

⁴⁴ İbn Manzûr, a.g.e., 12/138.

⁴⁵ İbn Manzûr, a.g.e., 12/134.

⁴⁶ Buhaîrî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail, İst., 1981, Sahih, Bed'u'l-Halk, bab(17), IV, 101 (Ebî Talha'dan) Yukarıda görüldüğü gibi olay Meymûne'nin evinde cereyan etmektedir. Ancak diğer →→

lerin öldürülmesini emretti. Ancak aşağıda vereceğimiz Nesâî'de yer alan haberdeki ayrıntı oldukça dikkat çekicidir. Nesâî'nin (303/915) rivayetinde "O günün sabahı, bütün köpeklerin öldürülmesini emretti. Hatta eniklerin bile."⁴⁷ ibaresi yer almaktadır. Ahmed b. Hanbel'de (241/855) gelen rivayette ise daha önceleri müsaade ettiği küçük bahçeleri korumakla görevli köpekleri⁴⁸ bile öldürttü. Büyük bahçeleri bekleyen köpeklere dokunulmadı, denilmektedir.

Ebû Hureyre'nin rivayetinden Cibrîl'in (a.s.) Âişe'nin evinde bulunan köpekten dolayı gelmediğini rivayetten sonra evdeki köpeğin Hasen veya Hüseyin'in köpeği olduğunu öğreniyoruz.⁴⁹ Köpeklerin öldürülmesiyle alakalı emrin genel olduğu yönündeki bu ifadeyi İbn Ömer'den gelen haber de desteklemektedir. O, Peygamber'in (s.a.v.) "Köpekleri öldürünüz."⁵⁰ dediğini, hiçbir istisna yapmadığını rivayet eder. Yine İbn Ömer: "Peygamberin (s.a.v.) "köpekleri öldürünüz!"⁵¹ diye yüksek sesle bağırdığını işittim. Bunun üzerine av ve davar köpeklerinin haricinde bütün köpekler öldürüldü." demektedir.

Bu konudaki bir başka rivayet de şöyledir. Ebû Râfi' der ki: "Peygamber (s.a.v) bana köpekleri öldürmemi emretti. Ben de dışarı çıkıp gördüğüm bütün köpekleri öldürdüm. Bu esnada birden bir evin kenarında dolaşan bir köpek gördüm. Öldürmek için yanına gidince evin içinden bir ses bana: "Ne yapmak istiyorsun?" diye sordu, ben de: "Bu köpeği öldürmek istiyorum" deyince kadın: "Ben zavallı bir kadını ve bu köpek beni yırtıcı hayvanlardan ve gelenlerden koruyor, git ve Pey-

→ →

kaynaklarda bu olayın Âişe'nin evinde cereyan ettiği görülmektedir.; Müslim, İbnü'l-Haccac el-Kuşeyrî, Sahih, İst, 1981 Libâs, bab(26), no: 82, II, 1664; Âişe'den olan rivayet için bkz: bab(26) , no:81, II, 1664; Tirmizî, Ebû Ali Muhammed b. İsa, Sünen, İst., 1981, Edeb, bab(44), no:2804, IV, 114 (İbn Abbâs'tan, hasen-sahih), 2805, IV, 115 (Ebû Saîd el-Hudrî'den, hasen-sahih), 2806, IV, 115 (Ebû Hureyre'den, hasen-sahih); Ebû Davûd, Süleyman b. el-Eşâs b. İshâk es-Sicistânî, Sünen, İst., 1981, Libâs, bab(48), no:4152, IV, 383-84 (Ali'den, hadiste -cünüp olan - ziyadesi bulunmaktadır.), 4153, 4154, 4155, 4156, IV, 384-387; İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvinî, Sünen, İst., 1981, Libâs, bab(44), no: 3649, II, 1203 (Ebî Talha'dan), no: 3650, II, 1203 (Ali'den), no:3651, II, 1204 (Âişe'den); Ahmed b. Hanbel, Müsned, İst., 1982, 6/143 (Âişe'den); Bu olayın Hz. Âişe'den rivayeti şöyledir: Âişe dedi ki: Belli bir saatte gelmek üzere Peygamber (s.a.v.) Cibrîl ile sözleşti. Vakit gelmesine rağmen Cibrîl (a.s.) gelmedi. Peygamber (s.a.v.)'in elinde bir asa vardı. Onu elinden attı ve : "Ne Allah ne de rasulu vadinden dönmez." buyurdu ve sonra yönünü çevirdi. Birden sedirin altından bir enik çıkarak kaçtı. Peygamber (s.a.v.): "Ya Âişe! Bu enik buraya ne zaman girdi?" diye sordu. Âişe: "bilmiyorum" dedi. Peygamber (s.a.v.) daha sonra köpeğin çıkarılmasını emretti ve köpek de çıkarıldı ve -daha sonra- Cibrîl (a.s.) gelince Peygamber (s.a.v.) ona: "Bana söz verdin senin için oturdum ama gelmedin." deyince Cibrîl (a.s.): "Gelmeme evindeki köpek engel oldu. Biz köpek ve resim bulunan evlere girmeyiz." dedi. (bkz: Müslim, Sahih, Libâs, bab(26), no.81, II, 1664 (Âişe'den), diğer varyantları için bkz. Libâs, bab(26), no: 82, 83, 84, 85, II, 1664-1665 arası. Burada açıkça Âişe'nin evinde cereyan ettiği görülmektedir. Köpeğin Hasen ve Hüseyin'in olduğuna dair rivayet de göz önüne alındığında olayın Hz. Âişe'nin evinde cereyan ettiği daha fazla ağırlık kazanmaktadır.

⁴⁷ Nesâî, Ebû Abdîrrahman Ahmed b. Şuayb, Sünen, (Şuyutî'nin şerhi ve es-Sindî'nin haşiyesi ile birlikte), İst., 1981, es-Sayd ve'z-Zebâih, bab(9), no:4281, VII, 184 (Meymüne'den)

⁴⁸ Ahmed, Müsned, 6/330 (Meymüne'den)

⁴⁹ Ebû Davûd, Libâs, bab(48), no: 4158, IV, 388-89 (Ebû Hureyre'den)

⁵⁰ Darîmî, Abdullah b. Abdîrrahman b. el-Fadl b. Behram b. Abdissamed et-Temimî es-Semerkindî, Sünenü'd-Darîmî, (Kontrol:Muhammed Ahmed Dehman), trh., by., II/90, no:2003; Nesâî, es-Sayd ve'z-Zebâih, bab(9), no:4282, no: 4284 , VII, 184 (Her iki rivayette İbn Ömer'den); Müslim, Müsâkat, bab(10), no:45 , II, 1200 (İbn Ömer'den)

⁵¹ Nesâî, es-Sayd ve'z-Zebâih, bab(9), no:4283, VII, 184 (İbn Ömer'den)

gamber (s.a.v.)'e durumumu anlat!" dedi. Ben de gelip Peygamber'e (s.a.v) durumu anlattım. Bana o köpeği de öldürmemi emretti."⁵² der.

Bu rivayet yine Ebû Râfi'den şu şekilde gelmektedir: Peygamber (s.a.v) bana Medine'deki bütün köpekleri öldürmemi emretti. Ensâr'dan köpekleri olan bir kaç kadın gördüm. Onlar: Ya Ebâ Râfi', Peygamber (s.a.v) erkeklerimizi savaş için aldı. Bu köpek bizleri Allah'dan uzak olanlardan korumaktadır. Vallahi bir kişi bile yanımıza yaklaşamaz ve -köpek- kadınlarla o kişinin arasına girer. Bunu Peygamber (s.a.v.)'e söyle dediler. Ebû Râfi' de bunu Peygamber (s.a.v.)'e söyledi ve "Ya Ebâ Râfi'o köpeği öldür! Allah onları korur!"⁵³ buyurdular. Buna benzer bir durum da Ümmü Mektum'un başına gelmiştir. Câbir der ki: Peygamber (s.a.v.), Medine'deki bütün köpeklerin öldürülmesini emretti. Ümmü Mektum gelerek "evim uzakta ve benim bir köpeğim var" dedi. Peygamber (s.a.v.) ona birkaç gün müsaade etti ve daha sonra "Köpeğini öldürmesini emretti."⁵⁴

Yukarıda yer alan hadislere baktığımızda genel olarak köpeklerin öldürülmesi yönünde bir emrin olduğu açıkça görülmektedir. Hatta bu köpek öldürme işi o kadar ileri safhaya ulaşmıştır ki çölden gelen bir bedevinin yanında bulunan bir köpeği dahi öldürmüşlerdir. İbn Ömer der ki: "Peygamber (s.a.v.) bizi Medine'nin varoşlarına gönderdi ve hiçbir köpek kalmaksızın öldürmemizi istedi. Öyle ki biz çölden gelen bir bedevi kadının köpeğini bile öldürdük."⁵⁵

Bir başka rivayette de İbn Ömer: Peygamber (s.a.v.) Medine'de bulunan köpekleri öldürmemizi emretti. Kendisine Medine'nin civarında oturan bir kadının köpeği olduğu haber verilince, İbn Ömer'i oraya gönderip köpeği öldürttü.⁵⁶

Ab-Bazı Köpeklerin Öldürülebileceğine Dair Rivayetler

Yukarıda köpeklerin genel olarak öldürülmesiyle alakalı rivayetleri inceledik. Bu kısımda daha sonra bu emrin daraltılarak bazı köpeklerin öldürülebileceğine dair rivayetleri inceleyeceğiz.

Ebû Hureyre'den gelen bir rivayet bize Peygamber (s.a.v.)'in şartlı olarak da köpeklere izin vermiş olsa bile kendilerinin köpek olan evlere girmediklerini görüyoruz.

Ebû Hureyre der ki: "Peygamber (s.a.v.), Ensar'dan bazı kişileri evlerinde ziyaret eder, bazılarında da uğramazdı. Onlar niçin böyle olduğunu anlayamadılar ve Peygamber (s.a.v.)'e "Ya Rasulallah, sen filanın evine geliyorsun ama bizim evlerimize gelmiyorsun" diye sordukları zaman Rasullullah (s.a.v.): "Sizin evlerinizde

⁵² Ahmed, Müsned, 6/9.

⁵³ Ahmed, Müsned, 6/9. (Ebi Rafi' den)

⁵⁴ Ahmed, Müsned, 3/326, 367; Taberânî, Evsât, 8/418, no:2019 يا رسول الله أنا مكفوف البصر ومنزلي شاسع : فرخص له أياما ، ثم أمر بقتل كلبه ، فقتل

⁵⁵ Ahmed, Müsned, 1/23.

⁵⁶ Ahmed, Müsned, 2/146 (İbn Ömer'den)

köpek var.” diye buyurmuş -o kişiler-: “Onların evlerinde de kedi var” deyince Peygamber (s.a.v.): “*Kedi avcıdır.*” buyurmuşlardır.⁵⁷

Bu rivayet bize, Peygamber (s.a.v.)’in köpekleri pek fazla sevmediğini göstermesi açısından çok önemlidir. Ancak Rasulullah (s.a.v.)’in bu tutumu Cibrîl (a.s.) ile olan münasebetinden de kaynaklanabilir.

Azalan köpek nüfusu Peygamber’in (s.a.v.) de dikkatini çekmiş olmalı ki ilk önceleri her köpeğin öldürülmesi hakkında emir vermişken daha sonra “*köpekleriniz nerede?*” buyurarak köpeklerin telef edilmesini yasaklayıp, av ve davar köpeklerine ruhsat vermiştir.⁵⁸ Buna dair rivayet şöyledir: Abdullah b. Muğaffel şöyle der: “*Peygamber (s.a.v.) bütün köpeklerin öldürülmesini emretti. Davar ve av köpeklerine müsaade etti. Eğer bir kabı yalarsa sekizincisi toprakla ovulmak üzere yedi kere yıkanmasını emretti.*”⁵⁹

Veyahut fark gözetilmeksizin köpeklerin öldürülmesi belki de şikâyet konusu olmuş olacak ki daha sonra Peygamber (s.a.v.) bu hususta kısıtlama getirmiştir. Zira Abdullah b. Muğaffel der ki: Ben Peygamber (s.a.v.) hutbe verirken yüzünü kapatan dalları önünden çekenlerden birisiydim. Şöyle buyurdu: “*Eğer köpeklerde kendi aralarında bir ümmet olmasaydı hepsinin öldürülmesini emrederdim. Siz köpeklerden simsiyah olanları öldürünüz. Av, davar ve ziraat köpeği dışında evlerinde köpek besleyenlerin her gün ecirlerinden bir kırat sevap eksilir.*”⁶⁰

Câbir b. Abdullah’dan gelen rivayette ise Rasulullah (s.a.v.) bize köpekleri öldürmemizi emretti. Hatta kadın köpeği ile çölden gelirdi de biz o köpeği bile öldürürdük. Sonra Peygamber (s.a.v.) köpekleri öldürmeyi yasakladı ve: “*Halis siyahını, iki noktasını öldürmeye bakın, çünkü o şeytandır.*”⁶¹ buyurdu.

Yukarıda verdiğimiz bu rivayetler artık her köpeğin öldürülmeyeceğini göstermesi açısından önemlidir. Köpeklerin öldürülmesine dair Meymûne (r.a.)’ın rivayetinde yer alan “büyük bahçeleri bekleyen köpekler dışında...” şeklindeki istisna hariç, ashâbın bütün köpekleri öldürdükleridir. Bu rivayet, evvelki genel emirden sonra olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü öldürme esnasında büyük bahçe sahiplerinin köpekleri muaf tutulmaktadır. Bu konuda diğer hadisler şöyledir:

⁵⁷ Ahmed, Müsned, 2/327.

⁵⁸ Ahmed, Müsned, 5/56; İbn Mâce, Sayd, bab(1), no:3201, II, 1068; Ebü Davûd, Sayd, bab (1), no: 2844, III, 266; Darimî, Sayd, bab(2), no:2001.

⁵⁹ Nesâî, Taharet, bab(52), no: 66, I, 53; Miyâh, bab(7), no:335, 336, 337, 338, I, 177-178.

⁶⁰ Tirmizî, Ahkâm ve'l-Fevâid, bab(4), no:1487, IV, 79 (İbn Ömer’den, Tirmizî hadisin hasen olduğunu bir başka vecihten İbn Muğaffel’den rivayet edildiğini ve hadisin hasen-sahih olduğunu belirtir.); İbn Mâce, Sayd, bab(1), no: 3206, no: 3205, II, 1069 (İki kırat eksilir, denmektedir.); Darimî, Sayd, bab(2), no: 2001.

⁶¹ Ebü Davûd, Salât, bab(110), no: 702, I, 450-51 (Ebü Zer’den); Sayd, bab(1), no:2846, III, 267-68 (Hattâbî: Peygamber (s.a.v.), bir ümmet olan köpeklerin tamamen öldürülmesini ve yok edilmesini kerih görmüştür. Zira Allah’ın her yarattıklarında bir hikmet vardır. Eğer durum böyle ise hepsinin öldürülmesi gerekmez. Sadece simsiyah olanları öldürünüz ve diğerlerinden bekçilik yönüyle istifade için öldürmeyiniz. –Ebü Davûd, 3/267, 1 nolu dipnot-)

Ebû Hureyre'den rivayet edilmiştir: Peygamber (s.a.v.): “Kim davar ve ziraat köpeğinin dışında köpek beslerse her gün amelinden/ecrinden bir kıratlık eksilme olur.”⁶² buyurdular. İbn Sirin (110/728) ve Ebû Hazim, Ebû Hureyre'den “Av, davar ve ziraat köpeği dışında” şeklinde rivayet etmişler, Ebû Hazim Ebû Hureyre'den “davar ve av köpeği dışında” şeklinde rivayet etmiştir.

Ebû Hureyre'den rivayette Rasulullah (s.a.v.): “Ziraat ve davar köpeğinin dışında kim köpek beslerse ecrinden bir kıratlık eksilme olur.”⁶³ buyurmuştur. Bazı rivayetlerde bu eksilmenin “iki kırat” olduğu rivayet edilmektedir.⁶⁴

Genel olarak öldürmeye dair olan emrin uzun süreli olmadığı bu istisnalardan anlaşılmaktadır. Zira başıboş ve özellikle insanlara saldıranların ilk etapda öldürüldüğü ancak daha sonra bu genel emrin istisnalarla neshedildiği düşünülebilir.

Şimdi bu konuda varit olan hadisleri tablo halinde gösterelim:

Kıtap	Ravi	Av	Davar	Ziraat	Fazlalık
Buharî	Ebû Hureyre	---	X	X	
Buharî	Ebû Hureyre	---	X	X	
Müslim	İbn Mugaffel	X	X	---	
Müslim	İbn Hatim	X	---	X	
Müslim	İbn Ömer	X	X	---	İbn Ömer ve Ebû Hureyre “veya ziraat köpeği” ifadesini söylemişlerdir.
Müslim	İbn Ömer	X	X	---	Ebû Hureyre ve Salim “ziraat köpeği. Bahçe sahibinin köpeği demektir.” demişlerdir
Müslim	İbn Ömer	---	X	X	
Ebû Davud	İbn Mugaffel	X	X	---	
Tirmizî	İbn Mugaffel	X	X	X	
İbn Mace	Ebû Hureyre	---	X	X	
İbn Mace	İbn Mugaffel	X	---	X	
Nesâî	İbn Ömer	X	X	---	İbn Ömer ve Ebû Hureyre “veya ziraat köpeği” demişlerdir

Köpek beslemeyi bazı şartlara bağlayan bu rivayetlere dikkat edildiğinde, Tirmizî'nin (279/892) bir rivayeti hariç hadislerin tamamında köpek çeşitlerinde bir birliktelik olmadığı görülmektedir. Bu da bazı çağdaş yazarlarca tenkit konusu olmuştur. Ahmed Emin'in metin tenkidi bağlamında Ebû Hureyre'den rivayet edilen, Rasulullah (s.a.v.): “Ziraat ve davar köpeğinin dışında kim köpek beslerse ecrin-

⁶² Buharî, Hars, bab(3), III, 66-7; Bedü'l-Halk, bab(17), IV, 101.

⁶³ Buharî, Bedü'l-Halk, bab(17), IV, 101 (Ebû Hureyre'den) ; İbn Mâce, Sayd, bab(2), no: 3204, 3205, II, 1069 (Ebû Hureyre'den)

⁶⁴ Bkz: Buharî, Sayd, bab(6), VI, 219 (İbn Ömer'den)

den bir kıratlık eksilme olur.”⁶⁵. hadisi İbn Ömer’e aktarıldığı vakit “Ee! Ne de olsa ziraatla uğraşiyor” sözünden hareketle hadislerin rivayetinde ravinin psikolojik durumuna örnek göstererek tenkit eder.

Halbuki yukarıda verilen tabloda “ziraat köpeği” ile alakalı fazlalık sadece Ebû Hureyre’den değil aynı zamanda İbn Ömer’in bizzat kendisinden de gelmektedir. Bu durum hem Müslim’in hem de Nesâî’nin rivayetinde açıkça görülmektedir. Yine Ahmed b. Hanbel’in Süleyman b. Ebî Zuheyr’den şunu rivayet etmektedir: “*Kim davar ve ziraat köpeğinden başka köpek edinirse her gün ecrinden bir sevap kesilir.*”⁶⁶ deyince orada bulunanlar: “Bunu Rasulullah’dan bizzat işittin mi?” diye sormuşlar o da: “Şu mescidin Rabbine andolsun ki evet, bizzat ben işittim.” diyerek cevap vermiştir. Bu ifade de açıkça Ebû Hureyre’nin rivayetini desteklemektedir. “Ziraat köpeği” lafzı zaten sadece Buharî ve Müslim de değil aynı zamanda diğer *Kütüb-i Sitte* eserlerinin yanı sıra *Müsned* ve daha başka hadis eserlerinde de görülmektedir.⁶⁷

Nevevî, rivayetlerdeki farklılık hakkında İbn Ömer bu hadisi Ebû Hureyre’den işittikten sonra bunu bizzat Peygamberin (s.a.v.) söyleyip söylemediğini tetkik edip Ebû Hureyre’den işittiği şekilde rivayet etmiş olabileceği gibi, daha önceleri bu ziyadeyle rivayet ederken daha sonraları bunu unutmuş da olabilir, dedikten sonra; “Velhasıl bu hadisi sadece Ebû Hureyre değil bir grup sahabe de ona muvafakat etmişlerdir. Ebû Hureyre kendisi tek başına kalmış olsaydı bile yine de onun bu fazlalığı kabul edilirdi”⁶⁸ diyerek ortada bir yanlışlığın olmadığını söyler.

Ayrıca İbn Ömer’in Ebû Hureyre hakkındaki bu sözlerini tenkit bağlamında ele alınmak yerine, İbn Ömer’in onu tevsik ettiği şeklinde de anlaşılabilir. Çünkü kişi kendisini ilgilendiren hususu unutması daha zordur.

Geriyeye kalan hangi tür köpeğin öldürülebileceğini yine Rasulullah (s.a.v.) belirlemektedir. Buna dair rivayet şöyledir:

“*Eğer köpekler de bir topluluk olmasalardı hepsinin öldürülmesini emrederdim. Ancak onlardan simsiyah olanlarını öldürünüz.*”⁶⁹ buyurarak, daha önceki ri-

⁶⁵ Buharî, Hars, bab(3), III, 66-7; Bedü'l-halk, bab(17), IV, 101 ; İbn Mâce, Sayd, bab(1), no: 3204, 3206, II, 1069; bab(2), no: 3205, II, 1069 (burada iki kırat kesileceği ibaresi vardır); Darimî, Sayd, bab(2), no:2000 (İbn Ömer’den rivayet edilmektedir. Kişinin ecrinden iki kırat eksilme olmaktadır.)

⁶⁶ Ahmed, Müsned, 42/82, no: 19655; krş. Darimî, Sayd, bab(2), no:2001 (İbn Ömer’den)

⁶⁷ Bkz: Ahmed, Müsned,19/172.

⁶⁸ Nevevî, Muhiddin Ebi Zekeriya b. Şeref, Şerh-i Sahih-i Müslim, (Tah: Halil el-Mets), Beyrüt, 1987, I. bsk., 10/234.

⁶⁹ Darimî, Sayd, bab(3), no:2004 (İbn Mugaffel’den); krş: Tirmizî, Ahkâm ve'l-Fevâid, bab(3), no: 1486, IV, 78 (İbn Mugaffel’den, Bu konuda İbn Ömer, Câbir, Ebû Rafî, Ebû Eyyüb’tanda rivayetler olduğuna dikkat çeken Tirmizî, İbn Mugaffel’in rivayetinin hasen-sahih olduğunu söyler. Ayrıca bazı hadislerde Simsiyah köpeğin şeytan olduğu şeklinde haber olduğunu belirttikten sonra metinde yer alan “البيهم/el-Behim” kelimesinin içerisinde hiç beyaz olmayan demek olduğunu söyler ve bazı ilim ehlinin simsiyah av köpekleriyle avlanmanın caiz olmadıklarını dair sözlerini nakleder.); Ebû Davûd, Sayd, bab(1), no:2845, III, 267.

vayeti tahsis etmiştir. Bu haberden artık azalan köpek nüfusunun korunması gerektiği anlaşılmaktadır. Ancak bundan siyah köpek muaf tutulmaktadır. Siyah köpeğin neden öldürülmesi gerektiğini Ebû Zer şöyle açıklar: Peygamber (s.a.v.)'e simsiyah köpeği sordum O'da (s.a.v.): "O şeytandır."⁷⁰ buyurdu.

Köpekler hakkında özellikle de siyah⁷¹ veya simsiyah⁷² olan hakkında Peygamber (s.a.v.) tarafından vurgu yapılmakta ve bu renkte olan köpeğin şeytan olduğu bildirilmektedir.

Hadiste yer alan şeytan kelimesi zahire hamledilmiş ve şeytanın siyah köpek suretine girdiği söylendiği gibi siyah köpeğin diğer renkli olanlarından çok daha fazla zararlı olduğu da söylenmiştir.⁷³

Münâvî (1031/1622), *البيهم*/ simsiyah köpek, demektir. Köpeklerin en saldırganı, en keskini, en az faydalısı ve vaktinin çoğunu uyuklayarak geçirdiğinden dolayı şeytan olarak isimlendirilmiştir⁷⁴, der.

Ahmed b. Hanbel, onunla avlanmak, yakaladığını yemek, şeytan olduğundan dolayı helal değildir derken diğer üç mezhep imamı siyah olanla olmayan arasında herhangi bir fark yoktur, demişlerdir.

Hadisten maksat siyah köpeği kendi hem cinsleri arasından çıkarmak değildir. Zira bir kabı yaladığında diğer köpeklerde olduğu gibi yalamış olduğu kap yıkanır. Temizlik hususunda da fazladan bir ilave de yapılmaz. Mâlikî'ler bu hadisin zahirinden av veya davar köpeği olmasının dışında bu köpeği beslemeyi men etmişlerdir. Diğerlerinin hilafına bunun öldürülmesine cevaz vermişlerdir. Şafîî'lerde de en doğru olan kavle göre ihtiyaca binaen beslenmesini helal olarak kabul etmişler ve saldırgan köpeğin öldürülmesine saldırmayanın ise öldürülmemesine,

⁷⁰ Müslim, Salât, bab(50), no:265, I, 365; Davûd, Salât, bab(110), no: 702, IV, 450-51(Ebû Zer'den); İbn Mâce, İkâme, bab(38), no: 952, I, 306 (Ebû Zer'den); Sayd, bab(4), no:3210, II, 1071; Nesâî, Kible, bab(7), no: 751 II, 65 (Ebû Zer'den. Burada ayrıca namazı bozan diğer objelerde vasfedilmektedir.); Tirmizî, Salât, bab(253), no: 338, II, 161-62 (Ebû Zer'den, Ayrıca Tirmizî, bu babta Ebi Saîd,el-Hakem b. Amr el-Gıfarî, Ebû Hureyre ve Enes'den rivayetler olduğunu söyledikten sonra hadisin sahih-hasen olduğunu belirtir. İshak, siyah köpeğin dışında hiçbir şey namazı bozmaz demiş, Ahmed b. Hanbel ise siyah köpek hiç şüphesiz namazı bozar ama kadın ve eşek konusunda çekincelerim var, der.), Ahkam ve'l-Fevaid bab(3), no: 1486, IV, 78 (İbn Mugaffel'den, Tirmizî, bu bada İbn Ömer, Câbir, Ebî Rafî', Ebî Eyyûb'dan da rivayetler bulunduğunu söyledikten sonra rivayet ettiği hadisin sahih-hasen olduğunu belirtir. Daha sonra bazı hadisçilerin -el-behim- kelimesinin simsiyah anlamına geldiğini ve böyle köpeğin şeytan olduğunu kabul ettiklerini söyler. Kim olduklarını zikretmeksizin bazı ilim ehlinin böyle bir köpeğin avının haram olduğu söylediklerini rivayet eder.)

⁷¹ Müslim, Salât, bab(50), no:265, I, 365 (Ebû Zer'den); Ahmed, Müsned, 53/348, no:25190, (Âişe'den), 43/420 no:20454; Ahmed, Müsned, 5/149, 151, 160 (Bu rivayetlerin tamamı Ebû Zer'den); 6/280 (Her iki haber de Âişe'den)

⁷² İbn Mâce, Sayd, bab(4), no: 3209, II, 1070; krş: Ahmed, Müsned, 5/158, 6/157; Darimî, Sünen, Sayd, bab(3), no:2004 (İbn Mugaffel'den)

⁷³ el-Azim Abâdî, Ebû't-Tayyib Muhammed Şemsu'l-Hakk, Avnu'l-Mabûd Şerh Süneni Ebî Davûd, Beyrût, 1990, I. bsk., 8/48.

⁷⁴ Münâvî, Muhammed Abdu'r-Raûf, Feydu'l-Kadir Şerhu'l-Camii's-sağır, Mısır, 1938, I. bsk., 5/82, no:6461

genel olarak cevaz vermişlerdir.⁷⁵

Hadisi mecaz anlamında kabul eden âlimlerin görüşü daha isabetli görülmektedir. Arapların kültüründe siyah renk uğursuz ve şerli varlıklara izafe edildiği için hadislerde gelen siyah köpekten maksatta o renk köpeklerin zararlı ve şerli olduklarına işaret edilmiş olabilir.⁷⁶

Keza ihramlı kişinin öldürebileceği hayvanlar arasında saldırgan köpek veya kuduz köpek de denilen الكلب العقور türü kalmaktadır ki zaten insanlara ve çevreye zarar vermesinden dolayı öldürülmesi doğaldır.⁷⁷ Müslim'in rivayetinde Peygamber (s.a.v.) saldırgan veya kuduz köpeğin öldürülmesini emretmektedir. Ebû Avane'nin rivayetinde ise "ihramlı öldürsün" şeklinde bir ifade yer almaktadır. Bu emrin zahirinden vucüb anlaşıldığı gibi mubah ve mendûb da anlaşılmaktadır.⁷⁸

Köpek ve diğer bazı hayvanların öldürülmesiyle ilgili olarak Peygamberin (s.a.v.) ihramlı kişinin Harem sınırları içerisinde ve dışarısında neler yapabileceğine dair sorusuna verdiği cevapta değişik türde hayvanların öldürülebileceğine dair rivayetler bulunmaktadır. Bu hayvanlar içerisinde haberlerde devamlı yer alan tek hayvan köpektir. Buna dair rivayetler *Kütüb-i Sitte*'de çokça bulunmaktadır. Bu bölümde önce konuyla alakalı hadisleri verip daha sonra değerlendirmeye tabi tutacağız. Hadis sayısı oldukça fazla olmakla beraber içerik bakımından birbirleriyle çok farklılık arz etmemektedir. Hadislerde işlenen ana tema ihramlının yapıp yapamayacağı ile alakalıdır. □

أَنَّ عَائِشَةَ قَالَتْ قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خَمْسٌ مِنَ الدَّوَابِّ كُلُّهُنَّ فَاسِقٌ لِيُقْتَلَنَّ فِي الْحِلِّ وَالْحَرَمِ
الْكَلْبُ الْعَقُورُ وَالْغُرَابُ وَالْحِدَّةُ وَالْعَقْرَبُ وَالْفَأْرَةُ

Âişe'den rivayet edilmiştir. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu: "Beş hayvan vardır ki bunların tümü fasıktır. Harem bölgesinde bile öldürülür. Bunlar: karga, çaylak, akrep, fare ve saldırgan köpektir."⁷⁹

Buharî'nin diğer dört rivayetinde fasık kelimesi geçmemekte ve hayvan türü olarak da herhangi bir farklı isim bulunmamaktadır. Ancak hayvan isimlerini sıralamada konuyla alakalı olan hadislerde farklılıklar bulunmaktadır.⁸⁰ Bu rivayetlerden birisi de Hafsa'dan gelmektedir. Hadisin metni şöyledir: "Şu beş hayvanı öldü-

⁷⁵ Münâvî, a.g.e., 5/82, no:6461.

⁷⁶ Ateş, Ali Osman, Kur'an ve Hadislerle Göre Şeytan, İst., 1996, s.366, Ayrıca siyah renkli hayvanlar ve şeytan konusu için bkz: s.364-372

⁷⁷ Bununla ilgili rivayetler ve "Akûr" kelimesi ileride ihramlının neleri öldürebileceğine dair rivayette incelenecektir.

⁷⁸ Azimâbâdî, Avnu'l-Mabûd, 4/237.

⁷⁹ Buharî, Cezau's-Sayd, (7), II, 212 ; Ahmed, Müsned, 5/42.

⁸⁰ Bu rivayetler için bkz: Buharî, Cezau's-Sayd, (7), II, 212 (Hafsa'dan); Bed'u'l-Halk, (7), (17), (Âişe'den), Müslim, Libâs, bab(26), no: 81, II, 1664; 82, II, 1664-5; 83, II, 1665; 84, II, 1665; Darimî, İstizan, 34; Ahmed, Müsned, 1/80, 83, 104, 107, 139, 148, 150; 2/390; 4/28, 29, 30; 5/203, 353; 6/143, 330.

ren kimseye hiçbir günah yoktur. Bunlar: karga, çaylak, fare, akrep ve ısırğan köpektir.”⁸¹

Bu hadisi İbn Ömer, bir yerde ablası Hafsa’dan rivayet etmişken diğer bir yerde de hadisi ref ederek Peygamber’den (s.a.v.) rivayet etmiştir.⁸² Bazen aynı hadisi “bana Peygamber (s.a.v.)’in hanımlarından biri haber verdi”⁸³ diyerek sahabe mürseli⁸⁴ yaptığı da görülmektedir.

Konuyla alakalı Müslim 14 tane hadis rivayet etmiştir. Bu rivayetlere bakıldığında 7 tanesinde “fasık” kelimesine vurgu yapılmakta, 7 tanesinde de vurgu yapılmamaktadır. Ancak Müslim’deki bu rivayetlerde metinde yer alan hayvan sayıları ve türleri hakkında çeşitlilik bulunmaktadır. Âişe’den yapmış olduğu rivayetin birisinde hayvan sayısı dördtür. Rivayet şöyledir: Âişe der ki: Peygamber (s.a.v.): “Dört hayvan vardır ki bunların hepsi fasıktır. Harem’de ve Harem dışında da öldürülebilir. Bunlar: çaylak, karga, fare ve saldırgan köpektir.”⁸⁵ buyurdu. Görüldüğü gibi burada akrep yer almamaktadır. Onun bir başka farklı rivayeti de metinde yer alan hayvan sayısı beş olmakla beraber akrep yerine yılanı koymuş ve karga hakkında da açıklama getirmiştir. Yine Âişe’den rivayet edilmektedir. Rivayet şöyledir: Peygamber (s.a.v.): “Beş hayvan vardır ki hepsi fasıktır. Harem ve Harem dışında öldürülür. Bunlar: yılan, benekli/alacakarga, fare, saldırgan köpek ve çaylak’tır.”⁸⁶ buyurmuştur.

Ahmed b. Hanbel’in rivayetinde ise Ebû Saîd el-Hudrî’den rivayet edilen haberde Peygamber’e (s.a.v.) ihramının neleri öldürebileceği soruldu. Peygamber’de (s.a.v.) şu cevabı verdi: “Yılan, akrep, fasıkcık –kargayı taşlar fakat öldüremez-, saldırgan köpek ve çaylak.”⁸⁷ Burada fare yer almamakta karga da “fasıkcık” olarak nitelenmektedir. *Kütüb-i Tis’a* hadislerinin dışında yer alan İbn Huzeyme (311/924) ve İbn Münzîr’in rivayet ettikleri hadiste; kurt ve kaplan isimleri de zikredilmektedir. Ancak İbn Huzeyme, kurt ve kaplan kelimelerinin ravinin kelbi akûr’un tefsiri olduğunu söylemiştir.⁸⁸ Ancak Ali (r.a.)’dan yapılan rivayette öldürülebilen hayvanlar arasında: “İhramlı kişi, siyah yılanı, engerek yılanını, ısırğan kö-

⁸¹ Müslim, Hac, bab(9), no:68, I, 857; Nesâî, Menâsiku'l-Hac, bab(82), no: 2826, V, 187-188 (İbn Ömer’den); bab(84), no:2828, V, 189 (İbn Ömer’den); bab(86), no:2830, V, 190 (İbn Ömer’den); bab(87), no:2831, V, 190 (İbn Ömer’den); bab(88), no:2833, V, 190 (İbn Ömer’den)

⁸² Müslim, Hac, bab(9), no:77, I, 858

⁸³ Müslim, Hac, bab(9), no:74, I, 858.

⁸⁴ Aynî, Umde, 10/179.

⁸⁵ Müslim, Hac, bab(9), no:66, I, 856; Müslim’in bu konudaki diğer hadisleri için bkz: Hac, 72, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 75.

⁸⁶ Müslim, Hac, 66, I, 856; Nesâî, Menâsiku'l-Hac, bab (83), no: 2827, V, 188 (Âişe’den)

⁸⁷ Ahmed, Müsned, V/41; Nesâî, Menâsiku'l-Hac, bab (88), no:2832, V, 190 (İbn Ömer’den); Ebû Davûd, Menâsik, bab(39), no:1846, 1847, II, 424-425 (Ebû Hureyre’den)

⁸⁸ Aynî, Bedruddin Ebî Muhammed Mahmud b. Ahmed, Umdetu'l-Kâri Şerh Sahihî'l-Buharî, Kahire, 1972, 10/180.

peği, kendisiyle savaşanı öldürür ve kargayı da taşlar”⁸⁹ diyerek iki farklı yılandan, kendisiyle savaşan kişiden bahsetmektedir ki bu da İbn Huzeyme’de yer alan farklılığın ravinin tefsirinden kaynaklandığı izlenimi vermektedir.

B-Fare

Kemirciler grubundan olan fare; ev faresi başta olmak üzere birçok çeşitleri olan küçük memeli hayvanların ortak adıdır. Lağım faresine sıçan denir. Tarla faresi denilen kemirciler ise fare türü değildir.⁹⁰

Fare, konuyla alakalı hemen hemen bütün hadislerde yer almaktadır. Harem ve harem sınırları dışında her halükarda öldürülmesinde bir günah yoktur. Farenin öldürülmesi konusunda çeşitleri arasında her hangi bir fark yoktur. Aynî, köstebek dâhil, tarla faresi, lağım faresi, deve faresi, misk faresi gibi tüm farelerin ihramlı iken öldürülmeleri hususunda İslam âlimlerinin ekserisinin görüş birliği içinde olduğunu söylemiştir.⁹¹

İbrahim en-Nehâî (96/714) buna itiraz etmiş ve ihramlının fareyi öldürmesi halinde ceza vermesi gerektiğini söylemiştir. İbnü'l-Münzîr bu ifadeyi naklettikten sonra “en-Nehâî'nin bu sözü hem sünnetin hem de bütün ilim ehlinin sözlerinin hilafıdır” der.⁹²

C-Karga

Cahiliye döneminde insanlar kargayı uğursuz sayarlardı. Eğer karga iki kere öterse “şer”, eğer üç kere öterse “hayır” derlerdi. İslam bütün bunları iptal etmiştir. İbn Abbâs karga sesi duyduğu zaman “اللَّهُمَّ لَا طَيْرَ إِلَّا طَيْرُكَ وَلَا خَيْرَ إِلَّا خَيْرُكَ وَلَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ”⁹³ diye dua ederdi. Buhârî şarihi Aynî, karga çeşitleri hakkında oldukça doyurucu bilgiler vermektedir. Ona göre karga çeşitleri şunlardır: Tohum /ekin kargası: Güvercin büyüklüğünde başı gri renklidir tohum ve zeytin yer. Hanefî, Şafîî ve Hanbelî âlimlere göre ihramlı iken öldürülemez ve karga sınıfına da girmez. Mâlikî'ler, alacakarga gibi onun ihramlı iken öldürülebileceği görüşündedirler.⁹⁴

Saksağan⁹⁵ ise alakarga şeklinde olup kuyruğu uzundur ve leş yer. Güvercin

⁸⁹ Zeyd b. Ali b. Hüseyin, Müsned, Beyrût, (Cem eden: Abdulaziz b. İshak el-Bağdadi), 1983, s.123

⁹⁰ Vikipedi, ilgili madde.

⁹¹ Aynî, a.g.e., 8/181.

⁹² Azimâbâdî, Avnu'l-Mabûd, 4/237 (Feth'den naklen)

⁹³ İbn Ebî Şeybe, Abdullah b. Ebî Şeybe İbrahim b. Osman b. Ebî Bekr el-Küfî, Musannef İbn Ebî Şeybe fi'l-Ehadis ve'l-Âsâr, (Tah:Saïd el-Lahm), Beyrût, 1989, I. bsk., V/ 312, h. no: 26411

⁹⁴ Hattabî, Tekmiletu'l-Menhel, 1/164 (el-Mektebetü's-Şamile CD'den naklen)

⁹⁵ Saksağan (Pica), kargagiller (Corvidae) familyasından uzun kuyruklu kuş türlerini kapsayan bir cins ve Urocissa, Cissa, Cyanopica, cinslerini oluşturan kuş türlerinin ortak adı. Uzun kuyruklu, karın ve omuz tüyleri ile el uçma tüylerinin iç tarafları beyaz olan kuşlardır. Diğer vücut tüyleri siyah ve metalik parlaklık gösterir. Metalik yeşil olan kuyruk tüylerinin uçları parlak mavî, ayaklar ve gaga siyahtır. Boyları yaklaşık 46 cm. dir. Böcekler, kuş yumurtaları, solucanlar ve leşler ile beslenirler. (bkz: Vikipedi, ilgili mad.)

büyüklüğündedir, alacakargalarla birlikte bulunur. Aynî, onun karga çeşidinden olduğunu belirtir. Ahmed b. Hanbel'e göre öldürülebilir. Kuzgun kargası da alacakarga gibi olup leş yer. Tamamen siyah renklidir ve iri kanatlıdır. Hüküm bakımından alacakarga gibidir.⁹⁶

Alacakarga, üzerinde en fazla konuşulan hayvandır. Çünkü Müslim'in⁹⁷ rivayetinde bu ayrıntıya dikkat çekilmektedir. İbn Kudâme العُذَّاف /kuzgun kargasını غُرَابِ البَيْنِ olarak isimlendirmiştir. Dil âlimlerince bu kargaya kuzgun kargası denmektedir. *Hidaye* sahibi de hadiste yer alan karga العُذَّافِ وَالْأَبْقَعِ kargalarıdır. Zira her ikisi de leş yerler. Ekin kargası/غُرَابِ الزَّرْعِ ise bu başkadır, diyerek Müslim'in rivayetindeki karganın öldürülebileceğini belirtir.⁹⁸

Âlimler, tahıl yiyen küçük kargayı bu sınıftan çıkartmak üzere ittifak etmişlerdir. Ve bu hayvanın etinin yenebileceği yönünde fetva vermişlerdir. İbn Kudâme ve İmam Mâlik de (179/795) ekin kargasını genel kargalardan muaf tutmuş ve: "İlim ehli ihramlının öldürebileceği kara hayvanları hakkında ihtilaf etmişlerdir." demiştir.⁹⁹

Bu kargalardan başka bir de karnı ve sırtı beyaz (الأَبْقَعِ) olan karga vardır. Bu ise Müslim'in rivayetinde adı geçen kargadır. Bu hadisi Saîd b. el-Müseyyeb (93/711), Âişe'den rivayet etmiştir. Bu rivayette karnında veya sırtında beyazı olan karga anlamına gelen الأَبْقَعِ ziyadesi yer almaktadır. İbnul-Münzir ve daha başkalarının ifadelerine göre hadisçiler bu şartı kabul etmişlerdir. İbn Huzeyme, mutlak olan hadisi mukayyed olana hamlederken, İbn Battâl (449/1057) ise: "Bu ziyade sahih değildir." diyerek itiraz etmiştir. Çünkü bu rivayet Katâde'nin Saîd'ten yapmış olduğu rivayet olup o da müdellis birisidir ve şaz kalmıştır. Keza İbn Abdil-Berr (463/1071): "Bu ziyade/fazlalık sağlam değildir.", İbn Kudâme: "Mutlak olan rivayetler daha sahihtir." diyerek hadiste gelen الأَبْقَعِ lafzına dikkat çekmişlerdir.

Kurtubî, bu hadis diğerlerini sınırlandırmıştır, dolayısıyla diğer karga çeşitleri öldürülemez, derken bazı âlimler ise genellikle kargaların alacakarga cinsinden oldukları için öldürülebileceğini söylemişlerdir. Şafii'ler alacakarga ile kuzgun kargasını eşdeğer tutmuşlardır.¹⁰⁰

İmam Şafii (204/819), etleri yenmeyen zarar veren her hayvana kıyas ederek bu haberde yer alan hayvanları ihramlı kişinin öldürebileceğini belirtir. Çünkü burada yer alan hayvanlar zarar veren vahşi hayvanken kimi de öldürücü hasarattır.

⁹⁶ Aynî, Umde, 10/180.

⁹⁷ Müslim, Hac, bab(9), no: 66, I, 856.

⁹⁸ İbn Hacer, Feth, 6/48.

⁹⁹ Azimâbâdî, Avnu'l-Mabûd , 4/239.

¹⁰⁰ Aynî, Umde, 10/180.

Zikredilen kuş (karga) ise ne yırtıcı ne de haşerattandır. Bilakis o eti pis yemeye elverişli olmayan bir kuştur. Hadiste zikredilen hayvanların hepsinde yenmeleri haram olma, hepsinde ortak olan noktadır. İmam Şafîî, etlerinin yenmemesini itibara almış ve hüküm esnasında bunu delil olarak kullanmıştır.¹⁰¹

İbnu'l-Münzîr, hadisçilerden Âta'nın (115/773) dışında herkes karganın ihramlı iken öldürülebileceğini mübah saydıklarını derken, Hattabî de (388/998) bu konuda Âta'ya kimse muvafakat etmemiştir, der.¹⁰²

Karganın ihramlı iken öldürülebileceğine dair yukarıda diğer beş hayvanla zikredilmenin dışında müstakil olarak öldürülebileceğine dair rivayetler de oldukça fazladır.

Suveyd b. Gafle; Ömer b. el-Hattab “bizler ihramlı iken eşek arısı ve kargaları öldürmemizi emretti.”¹⁰³ der.

İbn Ömer, Peygamber (s.a.v.)'in eşlerinden, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in: “Kargaları öldürmeyi emretti.”¹⁰⁴ dediğini rivayet etmektedir. Sahabe uygulamasında da karga ihramlı olan kimselerin öldürebileceği hayvanlar arasındadır. Ali: “Muhrim, kargayı öldürebilir.”¹⁰⁵ derken, İbn Ebi Ammâr: “İbn Ömer'i ihramlı bir vaziyette devesinin üzerinden kargayı taşlarken gördüm.” diyerek uygulamanın bu yönde olduğuna işaret eder.¹⁰⁶

Âdem, Saîd b. Cubeyr'e: “İhramlı iken karga öldürmede yarışıyor musun?”¹⁰⁷ diye sorması da ihramlı iken insanların kargaları taşıdıkları ve kargalarında oldukça fazla olduğuna işaret etmektedir.

Tabiin de böyle yaptıkları görülmektedir. Husayn, Mücahid'e (103/721) ihramlının neleri öldürebileceğini sormuş o da: “Yılan ve kargayı da taşlar.” demiş, Âta da ihramlının kargayı öldürebileceğini söylemiştir.¹⁰⁸

D-Akrep

Scorpiones takımını oluşturan genellikle sıcak ve nemli bölgelerde yaşayan, vücutları sert kitin bir tabaka ile örtülü, kıvrık ve kalkık kuyruğunda zehir iğnesi bulunan eklembacaklılara verilen ad.¹⁰⁹

Fethul Bari'de akrep kelimesi hem erkek hem de dişisi için kullanıldığı söy-

---

¹⁰¹Azimâbâdî Avnu'l-Mabûd, 4/239.

¹⁰² Azimâbâdî, Avnu'l-Mabûd, 4/237.

¹⁰³ İbn Ebî Şeybe, Musannef, 4/539.

¹⁰⁴ İbn Ebî Şeybe, a.g.e, 4/539, no:489..

¹⁰⁵ İbn Ebî Şeybe, Musannef, 4/539.

¹⁰⁶ İbn Ebî Şeybe, Musannef e, 4/539.

¹⁰⁷ İbn Ebî Şeybe, Musannef, 4/539.

¹⁰⁸ İbn Ebî Şeybe Musannef 4/539.

¹⁰⁹ Vikipedi, ilgili mad.

lenmiştir.¹¹⁰

Yukarıda zikri geçen hadis içerisinde ihramlının öldürebileceği hayvanlar arasında zikredilen akrep, bunun haricinde de öldürülebileceğine dair rivayetler bulunmaktadır. Bu rivayetler daha çok namaz esnasında görülen akrep etrafında yoğunlaşmaktadır.

Peygamber (s.a.v.)'in namazda akrep öldürdüğüne dair rivayetler yer almaktadır. Âişe'den rivayet edildiğine göre Peygamber (s.a.v.)'i namazda akrep soktu. Peygamber (s.a.v.): *"Allah, Akrebe lanet etsin! Namaz kılan kılmayan herkesi sokar. Harem'de ve harem dışında öldürünüz!"*¹¹¹ buyurdu.

Başka bir rivayette ise Peygamber (s.a.v.), namazda kendisini sokan akrebi öldürmüştür.¹¹²

Ebû Hureyre, Peygamber'in (s.a.v.) *"Namazda iken iki siyahın öldürülmesini emretti."*¹¹³ Yahya, "İki siyah" akrep ve yılan'dır, der.

Yine konuyla alakalı bir başka rivayette şöyledir: Peygamber (s.a.v.) oturarak namaz kılan birisini gördü ve oturarak kılmamasını söyledi. O kişi: "Beni bir akrep soktu." deyince Peygamber (s.a.v.): *"Sizden biriniz namazda iken bir akrep görse sol ayakkabısı ile onu vurarak öldürsün."*¹¹⁴ buyurdu.

Sahabeden Ali de namazda iken akrebi öldürmüştür.¹¹⁵ İbn Ömer namazda iken bir tüy görmüş, akrep zannıyla ayakkabısıyla ona vurmuştur.¹¹⁶ Ebû Aliye de namazda iken akrebi öldürenlerdendir.¹¹⁷ Hasen el-Basrî (110/728) namazda iken akrebi öldürmeyi sakıncalı görmezken, ravi Ebi'z-Ziyal, Katâde'nin (118/736) "eğer zarar vermiyorsa öldürme" dediğini nakleder.¹¹⁸

İbrahim en-Nehâî, kişi namazda akrep görürse onu kendinden uzaklaştırın, dedi. Ben (Haccac b. Fadl), "Eğer gitmezse" deyince İbrahim: "öldürsün ve daha sonra öldürmüş olduğu yeri de yıkasın."¹¹⁹ dedi.

Namaz esnasında niçin öldürüleceği konusunda, İbrahim'e sorulunca, na-

¹¹⁰ İbn Manzûr, Lisânü'l-Arab, 9/319; Avnu'l-Mabûd, 4/237.

¹¹¹ İbn Mâce, İkâme, bab(146), no:1246, I, 395 (Şenette yer alan el-Hakem b. Abdilmelik zayıf olarak kabul edilmiştir. Ancak İbn Huzeyme Sahih'inde Muhammed b. Beşşar/Muhammed b. Cafer/Şube/Katâde tarihiyle hadisi rivayet eder.)

¹¹² İbn Mâce, İkâme, bab(146), no:1247, I, 395 (Zevâid'de ravi Mendel'in zayıf olduğu rivayet edilmiştir.)

¹¹³ Ebû Davût, Salât, bab(165), no:951; Nesâî, Sehv, bab(12), no:1200, 1201, III, 10; İbn Mâce, İkâme, bab(146), no:1245, I, 394; Ahmed, Müsned, 2/233, 248; Darimî, Salât, bab(178), no:1512.

¹¹⁴ İbn Ebi Şeybe, Musannef, 1/538, no:2.

¹¹⁵ İbn Ebi Şeybe, Musannef, 1/538, no:3.

¹¹⁶ İbn Ebi Şeybe, Musannef, 1/538, no:4.

¹¹⁷ İbn Ebi Şeybe, Musannef, 1/538, no:5.

¹¹⁸ İbn Ebi Şeybe, Musannef, 1/538, no:6,7.

¹¹⁹ İbn Ebi Şeybe, Musannef, 1/538, no: 8.

mazda –insanı- meşgul etmesindedir,¹²⁰ der.

Görüldüğü gibi akrep gerek namazda gerekse ihramlı halde iken öldürülmesinde sakınca olmayan hayvanlar arasındadır. Ahmed b. Hanbel ve Şafîî; tahtakurusu, sinek, eşek arısı, pire, sivrisineği haşarat gurubundan kabul ederek akreple eşdeğer tutmuşlardır. Hatta bunları öldürenlerin hem kendilerini hem de başkalarını bu zarardan kurtarmakla müstehap bir iş yapmış olacaklarını söylemişlerdir. Mâlikî'ler ise sadece eşek arısını akreple eş değer tutmuşlardır.¹²¹ İbnü'l-Münzîr ise, akrebin öldürülmesinde herhangi bir ihtilaf olduğunu bilmiyorum¹²², demesine rağmen, İbn Abdî'l-Berr'in rivayetine göre Hammâd b. Ebî Süleyman ve Hakem, böcek türünden oldukları ihramlının öldüremeyeceğine, kani olmuşlardır.

E-Çaylak

Çaylak, gündüz yırtıcı kuşları (Falconiformes) takımından atmacagiller (Accipitridae) familyasının Milvinae, Elaninae alt familyaları ile Perninae alt familyasından bazı türleri kapsayan yırtıcı kuşlara verilen ortak isimdir. Bunlar uzun kanatlı, uzun çatalkuyruklu, çengel gagalı olup küçük kuşları ve fare gibi hayvanları avlarlar. Yaklaşık 60 cm boyunda, yavaş ve yumuşak uçuşlu, çengel gagalı kuşlar olan çaylak cinsi üyeleri, daha çok açık alanlarda yaşar, zaman zaman avlanırlarsa da, çoğunlukla leş yerler. Cinsin örnek türü çaylak ya da Kızıl çaylak (*Milvus milvus*), Orta Çağ'da Avrupa kentlerinde leşleri ortadan kaldırdığı için korunmuş, günümüzde kırsal kesime çekilmiştir. Kara çaylak (*Milvus nigrans*), Afrika, Avustralya ve Avrasya'da hala çok yaygındır.¹²³

Şarihlerden *Avnu'l-Mabûd* sahibi Azimâbâdî,(1857/1911) bu hadisin şerhinde çaylakla ilgili bir açıklamada bulunmamıştır. Mâlikî mezhebine göre çaylak ve çaylak türü kartal, akbaba, doğan, şahin birer av hayvanıdır ve etleri yenilebilir. Karga da aynı konumdadır. Mâlikî mezhebinin meşhur kavline göre karga ve çaylak her zaman öldürülebilir. Ancak İmam Mâlik gerek karga gerekse çaylak insana saldırırsa öldürülür, demektedir.¹²⁴ Bazı rivayetlerde Hudeyya şeklinde geçen kelime çaylakçık anlamına gelmektedir.

Aynî onun öldürülmesi hakkında “ (...) Çaylak da böyledir. Et ve civcivleri kapar.” diyerek açıklık getirir.¹²⁵

Her ne kadar Aynî çaylakların zarar verdiği için öldürülebileceğini söyleyip diğer yırtıcı kuşlar hakkında bir şey dememesi, çaylağın hadiste isminin zikredilmesinden dolayı olduğunu düşünmekteyiz.

¹²⁰ İbn Ebî Şeybe, Musannef, 1/538, no:10.

¹²¹ Hattabî, Tekmiletu'l-Menhel, 1/164.

¹²² Azimâbâdî, *Avnu'l-Mabûd*, 4/237.

¹²³ Vikipedi, ilgili mad.

¹²⁴ Aynî, Umde, 10/181.

¹²⁵ Aynî, Umde,, 10/183.

F-Yılan

Hadislerde öldürülmesinde bir beis olmayan bir başka hayvan da yılanıdır. Daha önce akrebin yerine fasık hayvanların içerisinde yer almıştı.¹²⁶

Hadislerde geçen yılan isimlerinde birisi *Za Tafyeteyn* diğeri de *Ebter* isimli bir yılan türüdür. Bu hayvanların özellikleri hakkında az da olsa şerhlerde bilgiler yer almaktadır.

Za Tafyeteyn ve *Ebter*: Sırtında kısık ve çukur göze benzer yeri olan yılan olup insanın gözüne saldıran ve gözlerini kör eden bir yılan türüdür. Çok tehlikeli bir türdür. Yılanlardan ismi nazır/bakan isimli bir yılan türü vardır. Ne zaman bir insanın gözüne baksa o kişi hemen ölür. Ebû Saîd el-Hudrî'den rivayet edildiğine göre Ensardan bir genç elindeki sopasıyla bir yılanı yaralamış hem yılan ölmüş hem de o genç hemen ölmüştü.¹²⁷

Yılanlarla alakalı hadislerin ekserisi ihramlı kişinin neleri öldürüp öldürmeyeceği ile alakalı olmakla beraber müstakil yılanlarla alakalı hadisler de mevcuttur. Biz öncelikle ihramla alakalı hadisleri verip daha sonra konuyla alakalı müstakil haberlere yer vereceğiz.

Fa-İhramlı İken

Buharî'nin rivayet ettiği şu hadis ihramlı kişinin yılanı öldürebileceğine delil olmaktadır: İbn Mesud der ki: Biz Mina mağarasında Peygamber (s.a.v.) ile beraberken Mürselat suresi nazil oldu. Ben de onu ağzından -nazil olan bu ayetleri- sıcağı sıcağına alıyordum. Ansızın bir yılan üstümüze sıçradı. Peygamber (s.a.v.): "hemen onu öldürün!" buyurdu. Biz de hemen yılanı yöneldik ama yılan kaçtı. Bunu gören Peygamber (s.a.v.): "O sizin şerrinizden korunduğu gibi sizler de onun şerrinden korundunuz."¹²⁸ buyurdu. Aynî bu olayın Mina'dan Arafat'a çıkarken cereyan ettiğini söyler. Hammad ve Hakim'in, İbn Ömer'den rivayet edilen "*Peygamber (s.a.v.) ihramlı iken kişi kurdu, fareyi kargayı ve çaylağı öldürmesini emretti.*" şeklindeki hadisten sonra ona "akrep ve yılan da vardı" denilince İbn Ömer'in "öyle söylenirdi"¹²⁹ dediğine binaen sanki onun akrep ve yılanların öldürülmesine karşı olduğu anlaşılmaktadır. Ancak Ali (r.a.)'ın şu rivayeti dikkat çekicidir:

Ali (r.a.)'dan yapılan rivayette öldürülebilen hayvanlar arasında: "*İhramlı kişi, siyah yılanı, engerek yılanını, ısırğan köpeği, kendisiyle savaştığı öldürür ve kargayı da taşlar*"¹³⁰ diyerek iki farklı yilandan, bahsetmektedir.

¹²⁶ Bkz. Müslim, Hac, bab (9), no:66, 67, 68, 69, 70, 71; I, 856-857 arası (Bu rivayetlerin tamamı Âişe'den), 72, I, 857 (İbn Ömer'den), 73, I, 858 (Hafsa'dan), 74, 75, 76, 77, 78, 79, I, 858-59 arası (Bu rivayetlerin tamamı İbn Ömer'den)

¹²⁷ İbnu'l-Esîr, en-Nihâye, 4/551.

¹²⁸ Buharî, Cezau's-Sayd, bab(7), II, 212-13.

¹²⁹ Ahmed, Müsned, 2/30.

¹³⁰ Zeyd b. Ali, Müsned., s.123.

İbn Huzeyme, Harem sınırlarında ihramlının yılanı öldürmesinin mübahlığı ve harem sınırlarının dışında mübah olmaması başlığı altında İbn Ömer'den rivayet ettiği. "Peygamber (s.a.v.) ihramlıya Harem'de yılanı öldürmeyi emretti."¹³¹ hadisi sadece harem sınırlarıyla tahdit etmekte ve harem sınırları haricinde yılan öldürmeye cevaz vermediği anlaşılmaktadır.

Ancak İbn Ömer'den gelen bir açıklama onun da yılan ve akrebin öldürülmesi gereken hayvanlar arasında saymadığını görmekteyiz.

İbn Ömer, Peygamber'den (s.a.v.) ihramlının kurdu öldürebileceğini rivayet etmiş ve daha sonra kurttan maksadın fare, karga ve çaylak olduğunu söylemiştir. İbn Ömer'e: "Yılan ve akrep yok mu?" diye sorulunca, bu hayvanlar da onlardan sayıldığı söylenmektedir¹³², demiştir. Bu rivayetin dışında yukarıda zikrettiğimiz rivayetlerden ihramlı olarak yılanların öldürülmesi konusunda herhangi bir ihtilaf olmadığıdır. Sahabe de kendilerine ihramlının yılanı öldürüp öldüremeyeceği sorusuna devamlı olarak öldürebileceklerini söylemişlerdir.¹³³

Hac ibadeti esnasındaki bu uygulamalardan sonra bu hayvanların gündelik hayatımızdaki yerine geçebiliriz.

Fb-Günlük Hayatta

Günlük hayatımızda kırsal kesimler dışında ülkemizde bazı güney doğu şehirlerimiz dışında şehir ya da şehir merkezlerinde yılan pek rastlanmamaktadır. Genellikle bu hayvanlar daha çok hayvanat bahçelerinde, hayvanlar âlemi türü belgesellerde veya filmlerde görülmektedir. Her ne kadar durum ülkemizde bu şekilde olsa da özellikle Hindistan, Afrika ve muson yağmurları alan ülkelerde görüldüğü gibi yılan bütün çeşitleriyle şehir merkezlerinde hatta evlerin içerisinde bile görülebilmektedir. Bu durum o memleketlerde neredeyse doğal yaşamın bir parçası gibidir. Biz yukarıda ihramlı kişinin bu hayvan karşısında ne yapması gerektiğine dair bilgiler vermiştik. Ancak ihramlılık halinin dışında da yılanların öldürülmesine dair rivayetlerin bulunması hatta bazı rivayetlerde, öldürülmesi gereken yılanın vasfı daha açık yapılmaktadır. Buna dair rivayet şöyledir:

İbn Ömer, Peygamber'in (s.a.v.) minber'de hutbe verirken "Yılanları öldürünüz! Yine Za Tafyeteyn ve Ebter'i de öldürünüz! O ikisi gözü kör eder. -Korkudan- hamile çocuğunu düşürür." dediğini işittiğini söyler.¹³⁴ İbn Ömer daha sonra şöyle der:

¹³¹ İbn Huzeyme, Ebû Bekr Muhammed b. İshak es-Sülemî en-Nisâbü'ri, Sahih İbn Huzeyme, (thk. Muhammed Mustafa el-Azamî, Lübnân, 1980, Menâsik, bab(548), no:2668 (İbn Ömer'den)

¹³² Ahmed, Müsned, 2/30.

¹³³ bkz: Mâlik, Muvatta, Hac, bab(28), no: 91 (Ömer b. el-Hattâb'tan mevkûf haber); Abdullah, Peygamber (s.a.v.)'in "Mina'daki yılanların öldürülmesini emretti." der. bkz: Müslim, Selâm, bab(37), no: 138, II, 1755.

¹³⁴ Buharî, Bedu'l-Halk, bab(15), II, 98-9; Müslim, Selâm, bab(37), no: 135, 136, II, II, 1754; Ebû Davûd, Âdâb, bab(174), no: 5252, 5253, V, 411-12; Tirmizî, Ahkâm ve'l-Fevâid, bab(2), no.1483, IV, 76 ;İbn Mâce, Tıp, bab(42), no: 3534, 3535, II, 1169; Mâlik, Muvatta, İstizan, bab(12), no: 32, II, 976; Ahmed, Müsned, 2/9, 359; 3/452; 5/262; 6/29, 49, 83, 147, 157; 3/121; İbn Ebî Şeybe, →→

Asızın -evde- bir yılan gördüm. Öldürmek için -onu girdiği yerden- çıkartmaya çalışıyordum. O esnada Ebû Lübabe “öldürme” diye seslendi. Ben de Peygamber’in (s.a.v.) “yılanları öldürmemizi emrettiğini” söyledim Bana: “Peygamber (s.a.v.) daha sonra evlerin sakinlerinden olanları öldürmekten nehyetti”¹³⁵ dedi. Bu rivayetten İbn Ömer’in daha sonraki yasaklamadan haberi olmadığı anlaşılmaktadır.

Peygamber (s.a.v.), yılanların kendilerini öldürenlerden intikam alacağı endişesinden korkarak öldürmeyenler hakkında “... kim yılanların oç almasından korkarsa bizden değildir.”¹³⁶ buyurmuş ve böyle bir şeyin asılsız olacağına işaret etmiştir.

Adamın birisi gelerek Peygamber (s.a.v.) evlerde bulunan yılanlardan sormuş, Peygamber de (s.a.v.): eğer evde yılan görülürse “Süleyman b. Davud (a.s.) verdiginiz sözde durunuz!” deyiniz. Eğer sıkıntı verirlerse “öldürünüz!”¹³⁷ buyurmuştur.

Yılan öldürmenin sevap olduğu hakkında Rasulullah (s.a.v.): “Kim bir yılan öldürürse bir kafiri öldürmüştür.”¹³⁸ buyurmuşlardır.

Hasen ve Muhammed ince gümüş kamışa benzeyen Cân türü bir yılan hariç, diğer yılanların öldürülmesini emrederlerken,¹³⁹ Ebû Cafer, yılanların öldürülmesini ona sordum da dedi ki: “yılanı yakalayıp öldürenleri bulup ta, onlara bundan dolayı ücret vermeyi arzu ettim.”¹⁴⁰ demektedir.

Günümüzde her bir canlının kendi âleminde ekolojik dengeye bir faydası olduğu bilinmektedir. Bunun için gerekli olmadığı özellikle insanlara ve ehli hayvanlara bir zarar vermediği sürece bu hayvanları öldürmemek gerekir. Konuyla alakalı rivayetleri bu bağlamda düşünmek gerekir.

Gerektiği hallerde öldürülmesi gereken hayvanlardan birisi de köpektir. Çevremizde çok yaygın olarak bulunmasından, hatta evler de bile beslenen bir hayvan olmasından dolayı özellikle bu hayvan üzerinde daha fazla durmak gerektiğini düşünmekteyiz. Ancak köpekle ilgili bazı rivayetlerde “Kelb-i Akûr” ifadesi yer aldığı için öncelikle bu kelime üzerinde durmak istiyoruz.

G-Kelb-i Akûr

Sözlükte bu kelime عَقْرٌ بَعْقِرٌ عَقْرًا şeklinde gelmektedir الْعُقَارُ ve الْعَقَارُ kendisinden otlayan hayvanları helak eden yer anlamına gerekir. الْعَقِيرُ çocuğu olmayan erkeğe, الْعُقَارَةُ kadın ve hayvanın kısır olanına denir.¹⁴¹ □

→ →

Musannaf, 4/638, no:12.

¹³⁵ kırş: İbn Ebî Şeybe, Musannaf, 4/638, no:8.

¹³⁶ Ebû Davud, Edeb, bab(174), no:5248, 5249, V, 409-10.

¹³⁷ İbn Ebî Şeybe, a.g.e., 4/638, no:13.

¹³⁸ İbn Ebî Şeybe, a.g.e., 4/638, no:14, 15, 16, 11.

¹³⁹ İbn Ebî Şeybe, a.g.e., 4/638, no:9.

¹⁴⁰ İbn Ebî Şeybe, a.g.e., 4/638, no:10.

¹⁴¹ Âsım Efendi, Kamus, İst., 1305, 2/552.

العُقُورُ ise sabûr veznindedir. Yırtıcı hayvana vasf olur ki her gördüğünü parçalar. Buna Kelb-i akûr denir. Keza kaplan ve panter de akûrdur. Akûr'un cemi عُقْرُ/ukr gelir. Bazı alimler الْعُقُورُ şeklinde olursa zi rûh olana ve الْعَقُورُ, şeklinde okunursa çalı, dikenli ağaç gibi cemadata mahsusdur, demişlerdir.¹⁴²

الْكَلْبِ الْعُقُورُ'in ne olduğu konusunda selef alimleri ihtilaf etmişlerdir. İbn Hacer (852/1448) kelime hakkında "Aslan" dır, derken Zeyd b. Eslem: "Yırtıcı, azgın yılan tarafından ısırılan her köpek." demiştir. Züfer de: burada kastedilen özellikle "kurttur." demektedir. *Muvatta*'da ise الْكَلْبِ الْعُقُورُ: "Aslan, kaplan, panter, kurt gibi insanlara saldıran, üzerlerine atlayan ve onları korkutan her hayvan"¹⁴³ şeklinde tanımlanır. Bu görüş Süfyan ve aynı zamanda cumhurun da görüşüdür. Ebû Hanîfe (150/767): Burada kastedilen sadece ve sadece köpektir ve bu isim altına sadece kurt dahildir, der.¹⁴⁴

Bu açıklamalar ve dil bilgilerinin ifadeleri "kelb-i akûr"un vahşi, saldırgan her hayvanı kapsadığını göstermektedir.

Nitekim Rasulullah'ın Ebû Leheb'in oğlu Utbe için beddua ederek "*Allah'ım! Ona köpeklerinden bir köpeği musallat et!*" buyurmuş ve bir gece, seyahat esnasında mola verdikleri yerde kervanın içerisinde bulunan Utbe'yi bir aslan gelerek parçalamıştır.¹⁴⁵ Buradan كلب الله / Kelbullah ifadesinin yırtıcı hayvanlar için kullanıldığı anlaşılmaktadır.¹⁴⁶

Keza Ömer (r.a.)'ın ölümüne sebep olan suikast esnasında yaralandıktan sonra اكلنى الكب / "köpek beni yedi"¹⁴⁷ anlamında bir cümle sarf etmiştir. Burada da görüldüğü gibi köpek kelimesi vahşi, saldırgan hayvan yerine kullanılmakta ve teşbih yapılmaktadır. Bütün bu sözler kelb-i akûr'un "vahşi her hayvan" ı kapsadığına işaret etmektedir.

İbn Huzeyme'nin¹⁴⁸ rivayetinde, Muhammed b. Yahya İbn Ebi Meryem'den Ebû Hureyre'nin "... karga, çaylak, akrep, fare ve kelb-i akûr" haberinin aynısını rivayet eder. Ancak metin "yılan, kurt, kaplan ve kelb-i akûr" şeklinde gelmektedir. İbn Yahya: sanki o kelb-i akûr'u açıklama sadedinde "yılan, kurt ve kaplan kelb-i akûrdur", demek istemektedir, der.

Bu ifadeden sonra konuyla alakalı rivayeti verebiliriz. Peygamber (s.a.v)'in

¹⁴² Âsım Efendi, a.g.e., 2/553.

¹⁴³ Mâlik b. Enes, *Muvatta*, (Nşr:M. Fuad Abdulbakî), İst., 1981, Hac, bab(28), no:91, I, 357.

¹⁴⁴ Azimâbâdî, *Avnu'l-Mabûd*, 4/237.

¹⁴⁵ Aynî, *Umde*, 10/181.

¹⁴⁶ İbn Manzûr, *Lisanu'l-Arab*, 12/134.

¹⁴⁷ Buharî, *Fadailu Ashabi'n-Nebî*, bab(8), IV, 204 (Amr b. Meymûn'dan); krş: İbn Hacer, *Feth*, 10/498.

¹⁴⁸ İbn Huzeyme, *Sahih*, Menâsik, bab(583), no:2666 (Ebû Hureyre'den)

saldırgan köpeğin öldürülmesine dair emri de şöyledir: İbn Ömer rivayet etmektedir. Peygamber (s.a.v.): “Beş şey vardır ki onları öldürmek haram değildir. Bunlar saldırgan/Akûr köpek, karga, çaylak, fare ve yılandır.”¹⁴⁹

Bu ve benzeri hadislerde de vurgulanan ve bütün metinlerde devamlı yer alan hayvan “saldırgan köpek” lafzıdır. Kişinin ihramlı¹⁵⁰ olup olmaması bu konuda önem arz etmemektedir.

Müslim’in¹⁵¹ rivayetinde adamın biri İbn Ömer’e ihramlı iken öldürülebilecek hayvanlar hakkındaki sorusu üzerine İbn Ömer’in Peygamber (s.a.v.)’in eşlerinden yapmış olduğu rivayette İbn Ömer hadisin başında “beş sınıf hayvan” ifadesini kullanmadığı gibi hadisin sonunda “namazda da öldürür.” ifadesini eklemiştir. O bu ifadeyle bu durumlarda öldürüleceğine cevaz vermektedir. Yine bu öldürülecek hayvanlar arasına altıncı olarak yılanı da eklemiştir. Bu ziyade konuyla alakalı diğer hadislerde görülmemektedir. Bu tarihi Müslim Zuheyr b. Muaviye, İsmaili de, İsrâîl tarihiyle olmak üzere her ikisi de Zuheyr b. Cubeyr’den rivayet etmişlerdir.¹⁵²

Konuyla alakalı hadisler çeşitli lafızlarla rivayet edilmiştir. Bunlar: “*Bu hayvanları öldürmekte günah yoktur*”, “*Öldürmelerine izin verdi*”, “*Öldürmelerini emir bu yurdu*”, “*İhramlı öldürebilir*”

Yukarıdaki hadisleri tablo halinde gösterdikten sonra değerlendirme ve sonuçta gideceğiz.

	Kitap İsmi	Ravi	Köpek	Karga	Çaylak	Akrep	Fare	Yılan	Top. Sayı	Fazlalık
1. Hadis	Buharî	Âişe	X	x	x	X	X	---	5	--
2.Hadis	Buharî	Hafsa	X	x	x	X	X	---	5	---
3.Hadis	Buharî	Âişe	X	x	x	X	X	---	5	---
4. Hadis	Buharî	İbn Ömer	X	x	x	X	X	---	5	---
5. Hadis	Müslim	Âişe	X	x	x	---	X	---	4	fisk
6. Hadis	Müslim	Âişe	X	x	x	---	X	x	5	fisk-Benekli karga
7. Hadis	Müslim	Âişe	X	x	x	X	X	---	5	Fisk
8. Hadis	Müslim	Âişe	X	x	x	X	X	---	5	Fisk
9. Hadis	Müslim	Âişe	X	x	x	X	X	---	5	Fisk
10. Hadis	Müslim	İbn Ömer	X	x	x	X	X	---	5	

¹⁴⁹ Ahmed, Müsned, 6/33, 87, 122, 164, 259, 261 (Rivayetlerin tamamı Âişe’den); Müslim, Hac, 66, I, 856. (Âişe’den); Mâlik, Muvatta, Hac, bab(28), no: 88, 89, I, 356-57 (Her ikisi de İbn Ömr’den), 90 (Urve b. ez-Zubeyr’den)

¹⁵⁰ Nesâî, Menâsiku'l-Hac, bab(90), no:2838 (Âişe’den)

¹⁵¹ Müslim, Hac, bab(9), no: 74, I, 858(İbn Ömer’den)

¹⁵² İbn Hacer, Feth, 6/46.

	Kitap İsmi	Ravi	Köpek	Karga	Çaylak	Akrep	Fare	Yılan	Top. Sayı	Fazlalık
11. Hadis	Müslim	Hafsa	X	x	x	X	X	---	5	fısk
12. Hadis	Müslim	İbn Ömer	X	x	x	X	X	---	5	---
13. Hadis	Müslim	İbn Ömer	X	x	x	X	X	x	6	Namazda öldür.
14. Hadis	Müslim	Âişe	X	x	x	X	X	---	5	fısk
15. Hadis	Müslim	İbn Ömer	X	x	x	X	X	---	5	
16. Hadis	Müslim	İbn Ömer	X	x	x	X	X	---	5	
17. Hadis	Müslim	İbn Ömer	X	x	x	X	X	---	5	
18. Hadis	Müslim	İbn Ömer	X	x	x	X	X	---	5	
19. Hadis	Nesâî	İbn Ömer	X	x	x	X	X	-	5	---
20. Hadis	Nesâî	Âişe	X	x	x	---	X	x	5	Benekli karga
21. Hadis	Nesâî	İbn Ömer	X	x	x	X	X	---	5	---
22. Hadis	Nesâî	İbn Ömer	X	x	x	X	X	---	5	---
23. Hadis	Nesâî	İbn Ömer	X	x	x	X	X	---	5	---
24. Hadis	Nesâî	İbn Ömer	X	x	x	X	X	---	5	Fasıkcık
25. Hadis	Nesâî	İbn Ömer	X	x	x	X	X	---	5	---
26. Hadis	Tirmizi	el-Hudrî	X	x	x	X	X	---	5	---
27. Hadis	Ahmed	el-Hudrî	X	x	x	X	---	x	5	Karga-fasıkcık
28. Hadis	Ahmed	Âişe	X	x	x	X	---	x	5	
29. Hadis	Ebû Davud	el-Hudrî	X	x	x	X	---	x	5	Karga-fasıkcık
30. Hadis	Darimi	İbn Ömer	X	x	x	X	X	---	5	-

Bu ve benzeri hadislerde de vurgulan ve lafızlar arasında farklılık olmayan tek şey “saldırgan köpek” lafızdır. Kişinin ihramlı¹⁵³ olup olmaması bu konuda önem arz etmemektedir.

Konuyla alakalı hadisler 4 sahabi’den rivayet edilmektedir. Bunlar Âişe, Hafsa, İbn Ömer ve Ebû Saîd el-Hudrî’dir. Bu hadislerden 10 tanesi Âişe’den, 2 tanesi Hafsa’dan, 15 tanesi İbn Ömer’den 3 tanesi de Ebû Saîd el-Hudrî’den rivayet edilmektedir. İbn Ömer’in 15 tane rivayetinden sadece Müslim rivayetinde bir hadiste bu hayvanların “namazda da öldürebileceğini” söylemektedir. Bu diğer rivayetlerinde yoktur. Müslim’im Âişe’den yapmış olduğu 6 tane rivayetten sadece bir tanesinde öl-

¹⁵³ Nesâî, Hac, bab(84), no:2828, V, 189.

dürülecek karganın sıfatı hakkında **الْبَقَعُ** / benekli karga ifadesi yer almaktadır.

Bu hadisi Saîd b. el-Müseyyeb, Âişe'den rivayet etmiştir. Bu rivayette karnında veya sırtında beyazı olan karga anlamına gelen **الْبَقَعُ** ziyadesi yer almaktadır. İbnul-Münzîr ve daha başkalarının ifadelerine göre hadisçiler bu şartı kabul etmişlerdir. İbn Huzeyme, mutlak olan hadisi mukayyed olana hamletmiş, İbn Battâl ise: “Bu ziyade sahih değildir.” itiraz etmiştir. Çünkü bu rivayet Katâde'nin Saîd'ten yapmış olduğu rivayet olup o da müdellis birisidir ve şaz kalmıştır. Keza İbn Abdî'l-Berr: “Bu ziyade sağlam değildir.”, İbn Kudâme: “Mutlak olan rivayetler daha sahihtir.” diyerek hadiste gelen **الْبَقَعُ** lafzına dikkat çekmişlerdir. İbn Hacer bu iddialara “Tedlis iddiasına gelince bu kabul edilemez, çünkü Şube müdellis olan şeyhlerinden rivayette bulunmamaktadır. Şube bu ziyadeyi muhakkak ki şeyhlerinden duymuştur. Bilakis Nesâî, en-Nadr b. Şumeyl-Şu'be kanalıyla Şu'be'nin Katâde'den duyduğunu açıklamıştır.” diyerek bu fazlalığın tedlis olmadığını dile getirir.¹⁵⁴

Yine Müslim'in rivayetlerinde 10, 12, 13 nolu hadislerde bu hayvanlar hakkında fasıklıkla sıfatlandırılmazken diğer rivayetlerinde bu hayvanlar fasıklıkla tavsif edilmektedir. Özellikle Buharî'nin rivayetlerinde hayvanlar hakkında bu tavsif yer almamaktadır. 27. ve 29. hadislerde karga hakkında “fasıkcık” ifadesi kullanılmaktadır. Ayrıca “kargayı taşlarsın ama öldüremezsin” şeklinde bir lafız farklılığı da bulunmaktadır. Her iki hadisin sahabî ravisi de Ebû Saîd el-Hudrî'dir.

Müslim'in¹⁵⁵ rivayetinde adamın biri İbn Ömer'e ihramlı iken öldürülebilecek hayvanlar hakkındaki sorusu üzerine İbn Ömer'in Peygamber (s.a.v.)'in eşlerinden yapmış olduğu rivayette hadisin başında “beş sınıf hayvan” ifadesini kullanmamış ve hadisin sonunda “namazda da öldürür.” ifadesini eklemiştir. O bu ifadeyle bu durumlarda öldürüleceğine cevaz vermektedir. Yine bu öldürülecek hayvanlar arasına altıncı olarak yılanı da eklemiştir. Bu ziyade konuyla alakalı diğer hadislerde görülmektedir. Bu tariki Müslim Zuheyr b. Muaviye, İsmailî de, İsrâîl tarikiyle olmak üzere her ikisi de Zuheyr b. Cubeyr'den rivayet etmişlerdir.¹⁵⁶

Âişe'den gelen rivayetlerden 3 tanesinde akrep lafzı geçmemektedir. Bunlardan Müslim'de gelen iki rivayetin birisinde akrep yerine yılan kelimesi, gelirken diğerinde bir başka lafız gelmeyip öldürülecek hayvan sayısı 4 ile sınırlandırılmıştır. Keza Nesâî'de de akrep lafzı yerine yılan lafzı geçmektedir.

Hadislerde gelen “ihramlı ne yapar?” ifadesinden ve muhaddislerin bu tür rivayetleri hac kitaplarında incelemeleri; bu soruların farklı hac zamanlarında sorulduğu ve rivayetlerde değişik isimlerin yer aldığı düşünülebilir. Nitekim Aynî'nin düşüncesinin de bu yönde olduğu görülmektedir.

¹⁵⁴ İbn Hacer, Feth, 6/48.

¹⁵⁵ Müslim, Hac, bab(9), no: 66 , I, 856 (İbn Ömer'den)

¹⁵⁶ İbn Hacer, Feth, 6/46.

الْبَنَعُ lafzına gelince; âlimlerin dediği gibi tedlis olmadığı kabul edildiğinde, bu fazlalığın ravilerden herhangi birisinin öldürülecek karganın cinsi hakkındaki düşüncesi diye düşünülebilir. Nitekim *Kütüb-i Tis'a* hadislerinin dışında yer alan İbn Huzeyme ve İbn Münzîr'in rivayet ettikleri hadiste; kurt ve kaplan isimleri de zikredilmektedir. Ancak İbn Huzeyme, kurt ve kaplan kelimelerinin ravinin kelb-i akûr'un tefsiri olduğunu söylemiştir.¹⁵⁷

Ebû Hanîfe (150/767) ve arkadaşları: “Haberde gelen köpek ve diğer hayvan türleri öldürülür. Onlar bunu kurda kıyas etmişler ve bunları öldürenlere fidye gerekmez; sırtlan, kaplan, panter ve domuz öldürenlere ceza gerekir.”¹⁵⁸ demişlerdir.

Buharî bu hadisi “İhramlı için katli caiz olan hayvanlar” başlığı altında işlemiştir. Aynî, hadiste zikri geçen hayvanların ihramlı iken öldürmek caiz ise, ihramlı olmayan kişiler için de mümkündür.¹⁵⁹

Kastallanî (923/1517), hadiste zikri geçen hayvanlar zarar verici hayvanlardır. Bunlardan karga ve çaylak zayıf bulduğu sığırın ve diğer hayvanların etini gagasıyla yer, gözünü çıkarır, şaşkın insanın elinden ekmeğini kapar. Bunlar kuşların en adisidir. Akrep de çok zehirli bir hayvandır. Vücutları ufak olmakla beraber zehirleri bir sığırı öldürmeğe kâfidir, şeklinde açıklamalarda bulunur.

Hadiste öldürülecek hayvanların sayısının bildirilmesi benzerlerinin bu sınıftan sayılmayacağına da işaret olabilir. Zira hadiste çaylak ve karga zikredilirken, bu hayvanların benzeri atmaca, şahin, doğan gibi yırtıcı kuşlara aynı kategoride zikredilmezler. Belki de bu hayvanların o dönemde fazlaca yarım adada bulunmamasından da kaynaklanabilir.

H-Keler/Kertenkele

Kertenkele olarak bilinen canlılar omurgalı hayvanlar gurubundan olup sürüngenler sınıfı içinde incelenirler. Kertenkele hayvanların yapı ve biyolojileri diğer hayvanlardan farklı bir yapıdadır. Genel olarak kertenkelenin yapısı şöyledir. Vücutları uzun ve yuvarlaktır. Kuyrukları çoğu zaman kendi vücudunun iki katı kadardır. Karınlarının alt kısmında 4 çift ayakları bulunur. Kertenkele ayakların başucunda 5 adet parmağı olup her parmağının uç kısmında sert kertinden oluşan tırnakları vardır. Bu tırnakları ile birçok yüksek alanlara tırmanır. Hatta 100 m yükseklikteki bir ağacın tepesinde dahi bir kertenkele ile karşılaşmak mümkündür. Kertenkelenin vücut derileri yaşadığı alana ve türüne göre farklıdır. Kertenkelenin bazılarında deri düz ve pulsuz iken bazıları pullu, bazıları sert dikenlidir. Kertenkeleler dünyanın her yerinde ve her kıtasında yaşadığı gibi yine kertenkele her ortamda yaşar öyle ki su içinde dahi yaşayanları dahi vardır. Kertenkeleler yaşam

¹⁵⁷ Aynî, Umde, 10/180.

¹⁵⁸ Azimâbâdî, Avnu'l-Mabûd, 4/239.

¹⁵⁹ Aynî, Umde, 10/180.

olarak sıcak havaları daha çok severler soğuk havalarda ve kış aylarında yuvalarına çekilip kış için hazırladıkları besinleri yer ve kış uykusu ile zamanını geçirirler. Kertenkele yaşam olarak besin buldukları her ortamda bulunurlar. Türlerine bağlı olarak uçan kertenkeleden tutun da suda yaşayanına kadar her türlü vardır.

Hadislerde öldürülebilecek hayvanlar arasında الوزغ/zehirli keler dediğimiz bir hayvan daha yer almaktadır. Alaca keler veya ağulu/zehirli keler denilen bu hayvana alacalı olduğu için bu isim verilmiştir. Çoğulu وَزَغ veya او زاغ dir.¹⁶⁰

Ümmü Şureyk haber verdiği göre, Peygamber (s.a.v.) kendisine, “Zehirli keleri öldürmesini emretti”¹⁶¹ buyurmuştur.

Fakihe b. el-Mugire'nin cariyesi Sâibe, Âişe'nin yanına gittiğinde evinde bir kargı görür ve: “Ey müminlerin annesi bu kargıyla ne yapıyorsun?” diye sorar. Âişe de: “Şu zehirli kelerleri öldürüyoruz. Peygamber (s.a.v.) haber verdi ki İbrahim (a.s.) ateşe atıldığı zaman yeryüzünde bulunan bütün hayvanlar zehirli kelerin dışında ateşin sönmeye için uğraştı. Sadece o ateşin yanması için -ateşe- üfledi. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.) öldürmelerini emretti.”¹⁶² diye, cevap verir.

Keler'in öldürülmesi hakkında yukarıda zikretmiş olduğumuz merfû hadislerin dışında sahabe ve tabiin uygulamalarında da kelerin öldürüldüğü görülmekte hatta öldürme işinin sadaka olacağı belirtilmektedir. İbn Abbâs: “Kim zehirli keleri öldürürse bu o kişi için bir sadakadır.”¹⁶³ derken, Katâde: “Kim zehirli keleri öldürürse bir kırat ecir verilir.”¹⁶⁴ der. İbn Ömer de: “Zehirli keleri öldürünüz. Zira o şeytandır.”¹⁶⁵ diyerek onun tehlikeli olduğuna dikkat çeker.

Bu emirlerin ve sahabe uygulamalarının hayvanın zehirli olmasından kaynaklandığını şayet insana zarar vermeden kaçıp giderse, ekolojik denge açısından öldürülmesinin uzun vadede zarar olabileceğini düşünüyoruz.

İ-Eşek Arısı

Eşek arısı ya da Vespa, Vespidae familyasına ait yaban arısı cinsi. Türkiye'deki yaygın türü "sarıca" olarak bilinen Avrupa eşek arısıdır (*vespa crabro*). Gövdesi kızılımsı sarı ve siyah çizgili olan eşek arıları oldukça iri yapılıdır; uzunlukları arıbeyinde 30 mm'yi, işçi arılarda 23 mm'yi bulur. Yeryüzünde geniş bir dağılım gösterir.

¹⁶⁰ Âsim Efendi, Kamus, 3/512.

¹⁶¹ Buhârî, Bedu'l-Halk, bab(15), IV, 98; Enbiya, bab(8), IV, 112; Müslim, Selâm bab(38) no: 142-147, II, 1757-1758; Ebû Davûd, Edeb, bab(162-163), no: 5262, 5263, 5264 ; Tirmizi, Ahkâm ve'l-Fevâid, bab(1), no: 1482, IV, 76; Nesâî, Menasik, bab(85), no: 2829, V, 189; bab(115), no: 2883, 2884, V, 209; Darimî, Edahî, bab(27), no: 2006 ; Ahmed, Müsned, I, 176; 6, 83, 421, 462

¹⁶² İbn Mâce, Sayd, bab(12), no: 3231, II, 1076.

¹⁶³ Abdurrezzak b. Hemmâm, el-Musannef, (Tah: Habibu'r-Rahman el-Azamî), Beyrût, 1983, II. bsk., no:8396, 4/447.

¹⁶⁴ Abdurrezzak b. Hemmâm, el-Musannef, 4/447, no:8397.

¹⁶⁵ Abdurrezzak b. Hemmâm, el-Musannef , 4/447, no:8398.

ren bu yaban arıları, bazen kova büyüklüğünde olan yuvalarını ağaç kovuklarında, duvar oyuklarında ender olarak da toprak üstünde kurarlar. Yuvaların içi, çiğnenmiş bitkisel maddelerin tükürükle karışmasından oluşmuş, kağıda benzer peteklerle döşelidir. Eşek arıları ağızlarındaki dişleriyle ısırır. Ancak zorda kaldığı vakit iğnesini batırır. Bu iğne zehirlidir. Sokması çok ağrı veren eşek arısının zehiri, insanda ağır alerji tepkilerine yol açabilir.¹⁶⁶

Hadislerde öldürülebilecek hayvanlardan bir tanesi de eşek arısıdır. Ömer b. Hattab'a ihramlının eşek arısını öldürüp öldürülmeyeceği soruldu. O da yılan, akrep, fare ve eşek arısının öldürülmesini emretti.¹⁶⁷

İmam Şafîî, Mekke'de: "Bana Allah'ın kitabından ve Peygamberin sünnetinden istediğinizi sorun!" deyince Ubeydullah b. Muhammed b. Harun el-Firyabî: "Allah seni islah etsin! Muhrim olan bir kişinin eşek arısını öldürmesine ne dersin;?" diye sorunca, Şafîî: "Evet, öldürür." demiş ve "*Bismillahirrahmanirrahim. Allah'ın rasulü size neyi vermişse alın ve neyi de yasaklamışsa ondan uzaklaşın.*" (Haşr, 7) ayetini okumuştur. Suveyd b. Gafle, Ömer b. el-Hattab'a muhrim kişinin yılan ve daha başka hayvanları öldürüp öldüremeyeceğini sordu. Ömer: "evet öldürür", dedi. Suveyd, eşek arısını da sordu, "evet öldürür ve الدبيرة büyük eşek arısıdır, dedi.¹⁶⁸ الدبيرة/ed-Dübre" hakkında bal arısında denmiştir.¹⁶⁹

J-Sinek ve Sivrisinek

Yine ihramlının ne yapıp yapamayacağı ile alakalı sorular arasında yer alan bir hayvan türü de sinek ve sivrisinek'tir. Bu konuda sahabeden İbn Ömer'e konuyla alakalı sorular yöneltildiği görülmektedir. Ebû Ümame, İbn Ömer'e "İhramlı sivrisinek öldürebilir mi?" diye sorunca, İbn Ömer: "Bir şey gerekmez."¹⁷⁰ diyerek cevap vermiştir.

Ubeydullah b. Ebî Ziyâd, Salim'i Mekke'de sivrisineği öldürürken görünce "Sivrisineği öldürüyor musun?" diye sorunca o da İbn Ömer'in akrep ve yılanların öldürülmesini emrettiğini söyler. Bunun üzerine Ubeydullah: "bunlar düşman mıdır- lar?" diye sorunca, Sâlim: "Evet bunların hepsi düşmandırlar."¹⁷¹ der.

Âta, "İhramlının- sinek ve sivrisineği öldürmesinde bir beis yoktur."¹⁷² derken, Saîd b. Cubeyr, ihramlının sinek öldürmesi hakkında sorulan soruya: "Bir şey gerekmez"¹⁷³ demiştir.

¹⁶⁶ Vikipedi, ilgili mad.

¹⁶⁷ Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyin b. Ali, Kitabu's-Süneni'l-Kübrâ, Riyad, 1354.

¹⁶⁸ Ezrakî, Ahbaru Mekke, 3/13(el-Mektebetü's-Şamile CD'den naklen)

¹⁶⁹ bkz:İbnu'l-Esîr, en-Nihâye, 2/206.

¹⁷⁰ İbn Ebî Şeybe, Musannaf, 4/260.

¹⁷¹ İbn Ebî Şeybe, Musannaf, 4/260.

¹⁷² İbn Ebî Şeybe, Musannaf, 4/260.

¹⁷³ İbn Ebî Şeybe, Musannaf, 4/260.

Ancak burada yer alan rivayetlere dikkatlice bakıldığında hadislerin merfu değil, mevkuf oldukları dikkate çarpmaktadır.

K-Kurt

Tespit edebildiğimiz kadarıyla hadisler içerisinde kurdun da öldürülebileceği-ne dair rivayeti İbnu'l-Müseyyeb, Peygamber'den (s.a.v.) "*Muhrim yılan ve kurdu öldürür.*" rivayet etmiş, İbn Mesud da aynı hadisi merfû olarak rivayet etmiştir.¹⁷⁴

L-Vahşi, Zarar Veren Her Hayvan

Ebü Saîd el-Hudrî, merfu olarak Peygamber (s.a.v.)'in "*Muhrim yırtıcı hayvanları öldürür.*" dediğini rivayet etmiştir.¹⁷⁵

İbn Ömer'in yapmış olduğu rivayette ihramlının kurdu öldürebileceğini rivayet etmiş ve daha sonra kurttan maksadın fare, karga ve çaylak olduğunu söylemiştir. İbn Ömer'e: "Yılan ve akrep yok mu?" diye sorulunca, bu hayvanlar da onlardan sayıldığı söylenmektedir¹⁷⁶, demiştir.

Ali'den gelen rivayette de buna benzer bir ifade yer almaktadır. O, öldürülebilen hayvanlar arasında: "İhramlı kişi, siyah yılanı, engerek yılanını, ısırğan köpeği, kendisiyle savaşanı öldürür ve kargayı da taşlar"¹⁷⁷ diyerek farklı yılan türüne ve daha önemlisi "kendisiyle savaşanı öldürür" diyerek her türlü saldırganı bu kapsam içerisine sokar.

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Allah tarafından bizlere en güzel örnek olarak takdim edilen Peygamber (s.a.v.)'in gereksiz yere köpeklerin ve diğer hayvanların öldürülmesini istemesi düşünülemez. Zira kendisi Hühüd, kurbağa, karınca, arı ve *الصَّوْدُ*/göçeğen kuşu¹⁷⁸ kurbağa¹⁷⁹, kırlangıç¹⁸⁰, ve yarasa¹⁸¹'nin öldürülmesini ve hayvanlara eziyeti yasaklamış, Mekke'nin fethine giderken yolda yavrularını emziren köpeği ve yavrularına zarar gelmesin diye ashabından birisini görevlendirmişken¹⁸² köpekleri öldürmesinin hikmeti ne olabilir?

Yukarıda zikrettiğimiz bütün bu rivayetlerden anlaşılan Medine ve etrafında köpek itlafının yapıldığıdır. Bu itlaf hareketinde her ne kadar Cibrîl (a.s.)'in ifadesi etkili olmuşsa da o dönemde köpek nüfusunda çok artış olduğu ve insanlara zarar

¹⁷⁴ Beyhakî, Marifetu's-Sünen v'el-Âsâr, 9/36, no: 3309 (el-Mektebetü's-Şamile CD'den naklen)

¹⁷⁵ Beyhakî, Marifetu's-Sünen v'el-Âsâr, 9/36, no: 3309.

¹⁷⁶ Ahmed, Müsned, 10/155, no:4619.

¹⁷⁷ Zeyd b. Ali, Müsned, s.123.

¹⁷⁸ Darimî, Edahi, bab(25), no: 1995 (İbn Abbâs'tan)

¹⁷⁹ Beyhakî, Sünen, 9/318.

¹⁸⁰ Beyhakî, Sünen., 9/318 (Konuyla alakalı her iki rivayette munkatî' bir haberdir. Konuyla alakalı Hamza en-Nusaybî'nin müsned bir hadisi olmakla beraber hadis uydurmakla itham edilmiştir.)

¹⁸¹ Beyhakî, Sünen, 9/318.

¹⁸² Vakidî, Muhammed b. Ömer, Kitabü'l-Megazî, (Tah: Mardson Jones), Beyrût, 1966, 1/804.

verdiği ve meskenlere girerek kaplara battığı ve pislediği gözlenmektedir. Kapı, pencere gibi evi dışarıdan gelen varlıklara karşı engel olan eşyaların yetersiz oluşu köpeklerin mescide, evlere rahatlıkla girebildiğini kaplara battığını hatta karyolanın altına girip yattığı yukarıda verdiğimiz rivayetlerde açıkça görülmektedir. Nitekim Abdullah b. Ömer'in: "Ben bekârken mescitte sabahlardım. Köpekler mescide girer çıkarlar hatta bevl ederlerdi de, Peygamber (s.a.v.) bundan dolayı (mescidi yıkamak için) hiç (su) serpmezlerdi."¹⁸³ İfadesi de buna işaret etmektedir.

Hız. Âişe'nin rivayetinden köpeklerin öldürülmesi ile alakalı herhangi bir emir görülmemektedir. Halbuki Meymûne'nin rivayetinde olayın akabinde öldürme emri görülmektedir. Bu iki hadis beraberce ele alındığında Âişe'nin rivayet ettiği durumun daha önce olduğu düşünülebilir. Meymûne'nin rivayetinden olayın bir kez daha cereyan ettiği ve yine Cibrîl'in (a.s.) gelmemesinin bir köpek olduğunu anlayınca bu sefer insanları rahatsız edecek artan köpek nüfusunu da kontrol altında tutmak için böyle bir emir vermiş olmalıdır. Ancak ashabin öldürme işinde aşırıya kaçtıklarını fark edince "Eğer köpekler de bir topluluk olmasaydı ...." şeklinde buyurarak öldürme işini bazı şartlarla sınırlandırmıştır. Buradan da çevreye vermiş oldukları rahatsızlıktan dolayı da böyle bir emrin verildiği düşünülebilir.

Akûr olan köpek eğer kuduz anlamıyla tercüme edilirse zaten böyle bir hayvanın öldürülmesi tıbben gerekli olmaktadır. Böyle bir köpeği kişi ihramlı olsun veya olmasın öldürmesi gereklidir. Biz Akûr kelimesinin kuduz olarak değil saldırgan olarak tercüme edilmesinden yanayız. Zira gerek sahabe gerekse tabiin ulemasından birçok kişi yukarıda verdiğimiz rivayetlerde görüldüğü gibi böyle anlamaktadır. Eğer bu kelimeyi saldırgan olarak anlarsak saldırgan olan böyle bir hayvanın öldürülmesinden daha başka ne olabilir. Özellikle günümüzde Pitbul gibi değişik saldırgan köpek türlerinin çoğaltılması, satılması ve bahis oyunlarının yasaklanması kamuoyunda tartışılmaktadır.

Hadiste yer alan yılan, akrep ve fare gibi hayvanlar hem o gün hem de bugün haşerattan sayılmaktadır. Tabiatın besin zinciri içerisinde bir başka hayvanın besini olan bu hayvanlar fare dışında insanlara çok fazla yaklaşmayan hayvanlardır. Ama bir şekilde insana zarar vermeye başlamışsa itlaf edilmelerinde sakınca olmayacağı hadislerde izaha kavuşturulmuştur.

Yine hadislerde dikkat çeken bir husus da Peygamber'in (s.a.v.) gereksiz yere köpek beslenmesine sıcak bakmadığı hatta bunu kişinin ecrinden eksileceği ile korkutmaktadır. Günümüzde gereksiz bir şekilde evlerde ya da daha başka yerlerde köpek beslemenin dinen kişiyi manevî zarara soktuğu anlaşılmaktadır. Başboş köpeklerin çevreye zarar vermediği müddetçe öldürülmemeleri, belediye veya daha başka kamu kurumlarınca bir şekilde bu hayvanları koruma altına almaları

---

¹⁸³ Buhârî, Vudû', 33, I, 51.

gerekmektedir. Bununla birlikte bazı selef âlimleri gibi, esasen hadislerde yer alan bu hayvanların dışında mesela domuz, çekirge ve benzeri hayvanların insanlara ve mahsule zarar veriyorsa öldürülmesinde bir sakınca olmayacağını düşünüyoruz.

İbn Cureyc: “İhramlı iken eti yenmeyen hayvanı öldürürsen bir ceza gerekmez.” derken yine gereksiz yere bu hayvanların öldürülmesini yasaklamış düşmanlık yapması veya sıkıntı vermesi durumunda öldürülebileceğini belirtmiştir.¹⁸⁴ Konumuzla ilgili güzel bir tespit olan bu açıklama günümüz içinde geçerli olsa gerek.

Kaynaklar

- » Abdurrezzâk b. Hemmâm, el-*Musannef*, (thk: Habibu'r-Rahman el-Azamî), Beyrût, 1983, II. bsk.
- » Âlûsî, Ebû'l-Fadl Şihâbuddin es-Seyyid Mahmûd, *Rûhul-Meânî fi Tefsiri'l-Kur'an-i-Azîm ve's-Seb'i'l-Mesânî*, Beyrût, 1985, IV. bsk.
- » Âsım Efendi, *Kamus*, İst., 1305.
- » Ateş, Ali Osman, *Kur'an ve Hadisler Göre Şeytan*, İst., 1996.
- » Aynî, Bedruddin Ebî Muhammed Mahmûd b. Ahmed, *Umdetu'l-Kâri Şerh Sahih'i'l-Buhârî*, Kahire, 1972.
- » Azim Abâdî, Ebu't-Tayyib M. Şemsu'l-Hakk, *Avnu'l-Mabûd Şerh Süneni Ebi Davud*, Beyrût, 1990.
- » Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Ali, *Kitabu's-Süneni'l-Kübrâ*, Riyad, 1354.
- » Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail, *Sahih*, İst., 1981.
- » Dârimî, Abdullâh b. Abdirrahman b. el-Fadl b. Behram b. Abdissamed et-Temimî es-Semerkandî, *Sünenü'd-Darimî*, (Kontrol: Muhammed Ahmed Dehmân), trh., byy.
- » Ebû Davûd, Süleyman b. el-Eşas b. İshâk es-Sicistânî, *Sünen*, İst., 1981.
- » Elmâlîli Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, İst., 1979.
- » Ezrakî, *Ahbaru Mekke* (el-Mektebetü's-Şamile CD'si)
- » Fahrüddin er-Râzî, Ebu Abdillâh Muhammed b. Ömer b. el-Hasen b. el-Hüseyn et-Teymî, et-Tefsiru'l-Kebîr/ Mefatihü'l-Gayb, Beyrût, 1420, III. bsk.
- » Hattabî, Ebû Süleyman Hamd b. Muhammed b. İbrahim, *Tekmiletu'l-Menhel*, (el-Mektebetü's-Şamile CD'si)
- » İbn Ebî Şeybe, Abdullâh b. Ebî Şeybe İbrahim b. Osman b. Ebî Bekr el-Kûfî, *Musannef İbn Ebî Şeybe fi'l-Ehadis ve'l-Âsâr*, (Tah: Saîd el-Lahm), Beyrût, 1989, I. bsk.
- » İbn Hacer el-Askalanî, Şerefüddin Ebu'l-Fadl Ahmed b. Ali, *Fethu'l-Bârî Şerh Sahih'i'l-Buhârî*, Beyrût, trh.,
- » İbn Huzeyme, Ebû Bekr Muhammed b. İshak es-Sülemi en-Nisâburî, *Sahih İbn Huzeyme*, (thk: Muhammed Mustafa el-Azamî), Lübnan, 1980.
- » İbn Kuteybe, Ebû Muhammed Abdullâh b. Müslim ed-Dineverî, *Te'vilü Mühtelifi'l-Hadis*, (el-Mektebetü's-Şamile CD'si)
- » İbn Mâce, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvinî, *Sünen*, İst., 1981.
- » İbn Manzûr, Muhammed b. Mukerrem b. Manzûr el-Afrîkî el-Mısırî, *Lisânu'l-Arab*, 1993, Beyrût, II. bsk.
- » İbnu'l-Esîr, Ebu'l-Hasan Ali b. Ebî'l-Kerem Muhammed b. Muhammed eş-Şeybanî, *en-Nihâye fi Garibi'l-Hadis ve'l-Eser*, (thk: Tahir Ahmed ez-Zâvî-mahmud Muhammed et-Tanahî), Kahire, trh.
- » Mâlik b. Enes, *Muvatta*, (nşr: M. Fuad Abdulbakî), İst., 1981.
- » Muhammed Esed, *Kuran Mesajı – meal-tefsir*, (çev: Cahit Koytak-Ahmet Ertürk), İst., 1999.
- » Muhammed Fuad Abdulbakî, *el-Mu'cemu'l-Müfehres li-Elfazî'l-Kur'ani'l-Hakim*, Beyrût, trh.
- » Münâvî, Muhammed Abdu'r-Rauf, *Feydu'l-Kadîr Şerhu'l-Camii's-sağîr*, Mısır, 1938, I. bsk.
- » Müslim, İbnu'l-Haccâc el-Kuşeyrî, *Sahih*, İst, 1981.
- » Nesâî, Ebû Abdirrahman Ahmed b. Şuayb, *Sünen*, (Suyutî'nin şerhi ve es-Sindî'nin haşiyesi ile birlikte), İst., 1981.
- » Nevevî, Muhiddin Ebi Zekerîya b. Şeref, *Şerh-i Sahih-i Müslim*, (Tah: Halil el-Mets), Beyrût, 1987,
- » Sâbü'nî Muhammed Ali, *Sa'fvetu't-Tefasir*, İst., trh.,
- » Tirmizî, Ebû Ali Muhammed b. İsa, *Sünen*, İst., 1981.
- » Vakidî, Muhammed b. Ömer, *Kitabu'l-Megâzî*, (thk: Mardson Jones), Beyrût, 1966.
- » Zebidî, Muhammed b. Muhammed b. Abdurrezzak el-Hüseynî Ebu'l-Fayd el-Mürtedâ, *Tâcu'l-Arûs min Cevâhiri'l-Kâmûs*, Beyrût, trh.
- » Zeyd b. Ali b. Hüseyn, *Müsned*, Beyrût, (Cem eden: Abdulaziz b. İshâk el-Bağdadî), 1983.

¹⁸⁴ Abdurrezzak, Musannef, 4/442, no:8373.